

ZDENKO GRGIĆ

Izložba skulptura, reljefa i slika ususret Uskrsu 2016.

Čapljina 19. ožujka - 23. travnja 2016.

Ustanova "Založba kralja Tomislava"
Trg hrvatske slobode br. 1, Čapljina

*Svim ljudima dobre volje,
utemeljiteljima, članovima, podupirateljima i suradnicima
želi sretan Uskrs*

ZDENKO GRGIĆ

Izložba skulptura, reljefa i slika ususret Uskrsu 2016.

Umjetnička galerija,

*Hrvatskog kulturnog središta
Založbe kralja Tomislava - Čapljina
Trg hrvatske slobode br. 1*

Čapljina 19. ožujka - 23. travnja 2016.

KIPAR ZDENKO GRGIĆ (1927–2007)

U drugoj polovici 20. stoljeća u BiH se javio niz zapaženih likovnih stvaralaca – slikara i kipara. To je rezultiralo bogatijim umjetničkim događanjima širom BiH i u konačnici je dovelo do utemeljenja Akademije likovnih umjetnosti u Sarajevu početkom 70-ih godina prošloga stoljeća. U tom se nizu pojavio i kipar Zdenko Grgić, umjetnik kome je pripalo ugledno mjesto u stvaranju i oblikovanju likovnog života Bosne i Hercegovine. Svojim djelom zadužio je ukupnu bosanskohercegovačku umjetnost, napose svojim radom za bosanske franjevce. Likovno je uredio brojne sakralne prostore franjevačke provincije Bosne Srebrene, po čemu nosi primat najprisutnijeg umjetnika u crkvama i samostanima bosanskih franjevaca.

Biografski zapis

Grgić je rođen u Kandiji kraj Bugojna 20. svibnja 1927. godine. Srednju i visoku izobrazbu stekao je u Travniku, Sarajevu i Beogradu. U Beogradu je pohađao Akademiju primijenjenih umjetnosti na kojoj je diplomirao kiparstvo 1953. godine. Po završetku studija djelovao je kao nastavnik u Školi primijenjenih umjetnosti u Sarajevu. Od 1969. radio je u svojstvu profesora na Pedagoškoj akademiji koja je te godine i osnovana. Uskoro se počelo ozbiljno raditi na osnivanju Akademije likovnih umjetnosti u Sarajevu što je inicirala i bitku za nju “započela Nada Pivac još 1969. godine pokretanjem katedre za crtanje i slikanje na novoformiranoj Pedagoškoj akademiji”.² Njoj se pridružio i Zdenko Grgić tako da je u listopadu 1972. Akademija i formalno osnovana. Odmah po njezinu osnutku Grgić je postao profesorom. Za to mjesto izabrala ga je posebna komisija sastavljena od likovnih kritičara iz Zagreba, Beograda i Sarajeva, na osnovi uvida u njegove radove, između ostalih, i u *Put križa* (reljefi u bakru) u Crkvi Sv. Ante u Sarajevu – sada u sjemenišnoj crkvi u Visokom. U svojstvu profesora Grgić je ostao na Akademiji do svoga umirovljenja 1980. Svojim pedagoškim radom utjecao je na profiliranje niza mlađih likovnih umjetnika. Preminuo je u Splitu 16. ožujka 2007. godine u osamdesetoj godini života.

Iako je najveći dio radnoga vijeka proveo u Sarajevu, ratne okolnosti su utjecale da je potražio utočište izvan BiH, neko vrijeme u Zagrebu, potom trajno u Splitu te povremeno u Splitskoj na Braču gdje je imao manju kuću za odmor. Ostao je u Hrvatskoj do konca života, ali je u poratnim godinama, na poziv franjevaca, povremeno dolazio u BiH gdje je radio za njihove sakralne prostore.

Na stvaralačkom putu

Na likovnu scenu Zdenko Grgić je stupio prije više od šest desetljeća. Javnosti se prvi put predstavio na izložbi Udruženja likovnih umjetnika Bosne i Hercegovine 1953. godine. Tada je započeo njegov plodan

1 * Zahvalni na dopuštenju prenosimo neznatno skraćeni autorov tekst „Kipar Zdenko Grgić (1927-2007)“, objavljen u časopisu Franjevačke teologije Sarajevo, *Bosna franciscana*, 29/2008, str. 205-219.

2 Azra BEGIĆ, “Prilike”, u: *Umjetnost Bosne i Hercegovine 1945-1974*, Umjetnička galerija BiH, Sarajevo 1974. (stranice nenumerirane).

umjetnički rad koji će potrajati više desetljeća. Likovna kritika brzo je zapazila njegovu umjetničku inovativnost. Tako je na XIV. izložbi ULUBiH-a u Sarajevu 1954. ocijenjeno da on i Arfan Hozić “unose dah novine u skulpturu Bosne i Hercegovine”.³ Grgić je pokazao nešto novo i drukčije u oblikovanju skulpture što je kritika okvalificirala kao “osjećanje plastike kakvo nema nijedan od izlagača”.⁴ Bio je to znakovit početak. Od tada je redovito sudjelovao na izložbama i dobivao vrsne ocjene likovne kritike. Na proljetnoj izložbi ULUBiH-a 1957. godine Grgićeve i Hozićeve skulpture zapažene su kao svojevrsna “osobitost izložbe”.⁵ Na izložbi četvorice kipara 1958. Grgić izlaže zajedno s Arfanom Hozićem, Marijanom Kockovićem i Petrom Krstićem. Bila je to u nekom smislu retrospektiva onoga što je do tada stvoreno u kiparstvu Bosne i Hercegovine (nedostajao je još samo Mirko Ostojica). Kritika je toj izložbi posvetila ozbiljnu analitičku pozornost. Skulptura je prednjačila i na proljetnoj izložbi ULUBiH-a 1960, kao i 1961. godine kada se Grgić predstavio sa skulpturom *Majka*. On se, kako je vrijeme teklo, sve više profilirao kao umjetnik koji svojim inovativnim kiparskim formama privlači pozornost. Prolazio je kroz razvojne faze koje su sa sobom nosile promjene. Na proljetnoj izložbi ULUBiH-a 1963. godine kritika ga je zapazila po “ekspresivnim oblicima svojih figura koje u određenoj dalekoj vezi imaju nešto zajedničko sa gotskim naturalizmom”.⁶ I dalje je redovito sudjelovao na izložbama, što mu je pružalo mogućnost da češće osluhne glas kritike.

Već spomenute 1963. godine postigao još zapažen uspjeh na izložbi priređenoj u Galeriji Doma Jugoslavenske narodne armije u Beogradu, gdje se pojavio zajedno sa slikarom Ljubom Lahom. Izložio je, među ostalim, skulpture *Majka* i *Portret Ive Šeremeta*. Kritika ga je tada ocijenila kao umjetnika koji je katkad bliži realizmu, a katkad se opet upušta u stilizaciju. Na proljetnoj izložbi ULUBiH-a 1964. godine Grgić je, po riječima kritike, u prvom planu “po specifičnoj stilizaciji i kompoziciji, po analizi oblika i bogatstvu planova koji su sjedinjeni i prožeti jedinstvenom unutarnjom sadržinom pa se ima utisak da ona imperativno traži baš takvu formu”.⁷

Nakon kraćeg razdoblja okrenutosti radu u bakru (1966-1967), on se vratio drvu kao svom osnovnom materijalu u kome oblikuje “najčešće antropomorfne oblike, znatno reducirane” ili pak “organsku plastiku... i slobodne forme”.⁸ Prethodni uspjesi otvorili su mu vrata nizu visokih priznanja, među kojima i onih tada najuglednijih. Prvo visoko društveno priznanje za njegov umjetnički rad bila je Šestoaprilaska nagrada grada Sarajeva 1967. godine. Tri godine kasnije (1970) dobio je nagradu Četvrtog sarajevskoga salona, a godine 1971. dodijeljeno mu je najviše republičko priznanje: Dvadesetsedmojulska nagrada SR BiH. Kasnije je dobio i nekoliko natječajnih/otkupnih nagrada: po jednu 1978. i 1980. te dvije 1983. Od početka sedamdesetih godina, po ocjeni kritike, Grgić mijenja “svoj stav prema klasično poimanoj formi” te se opaža “sve značajnije i sve radikalnije svođenje i stilizacija formi” što je napose bilo uočljivo na njegovoj samostalnoj izložbi u galeriji “Roman Petrović” u Sarajevu 1983. godine.⁹ Svojim poniranjem u bit problema suvremenog kiparstva i sustavnim promatranjem likovnih kretanja u nas i u svijetu, on

3 Miloš RADIĆ, “Skulptura”, u: *Umjetnost Bosne i Hercegovine 1945-1974*, Umjetnička galerija BiH, Sarajevo 1974. (stranice nenumirane).

4 Žarko VIDOVIĆ, “Ali zaista protiv pomodarstva”, *7 dana*, 13. maj 1954; cit. prema: Miloš RADIĆ, n. dj.

5 Smail TIHIĆ, “ULUBiH-ova proljetna izložba u Sarajevu”, *Život*, knj. 10, sv. 5, maj 1957, 374-376.

6 Muhamed KARAMEHMEDOVIĆ, “Raznovrsnosti tendencija i shvaćanja”, *Oslobođenje*, 25. mart 1963; cit. prema: Miloš RADIĆ, n. dj.

7 Muhamed KARAMEHMEDOVIĆ, “Bogatstvo izražajnih mogućnosti”, *Oslobođenje*, 29. mart 1964; cit. prema: Miloš RADIĆ, n. dj.

8 Miloš RADIĆ, n. dj.

9 Muhamed KARAMEHMEDOVIĆ, Predgovor u katalogu Grgićeve izložbe u galeriji “Roman Petrović” u Sarajevu, studeni 1983.

je “u najnovijim kreacijama reafirmisao reljef i slobodnu ljudsku figuru koja asocira na reljefe i figure romanskog stila ali je savremena po duhu i oblikovnom postupku”. Na svom umjetničkom putu Grgić je morao proučiti i ovladati tehničkim postupcima, ali i riješiti “odnos između figuralnog i nefiguralnog” te je morao da “po ko zna koji put preispita odnos prema centralnoj temi skulpture – ljudskoj figuri”.¹⁰ Te su spoznaje bile orijentacijski putokazi koji su ga vodili autentičnim umjetničkim ostvarenjima. “Preko brojnih ‘Sumnji’, ‘Mirnih glava’, likova žena, diptiha i poliptiha i čitavog ciklusa reljefa u metalu – Grgić se suvereno nameće našoj jugoslovenskoj skulpturi serijom svojevrstnih portreta i nadasve skulpturama u drvetu od ‘Naše romanike’ do najnovijih skulptura. Tu vajar nalazi svoj stil, materijal koji mu najbolje odgovara, jer je slijedeći njegove prirodne godove došao do krajnjih granica svedene suštinske forme koje samo aludiraju na ljudske figure”.¹¹

Grgić se bavio i spomeničkom plastikom. On je u više mjesta izradio spomen biste istaknutih ljudi kulturnoga i društvenog života i javne spomenike: u Doboju, Tesliću, Zavidovićima, Zenici, Travniku, Brezi, Ovčarevu, Sarajevu i Mostaru. Izlagao je na brojnim izložbama priređenim u važnijim centrima kako na prostoru bivše države tako i u inozemstvu: Beograd, Rijeka, Sarajevo, Zagreb, Tuzla, Novi Sad, Dubrovnik, Poreč, Pariz, Dijon, Prag, Budimpešta i drugdje.¹²

U sakralnim prostorima Bosne Srebre

U svome umjetničkom radu Zdenko Grgić se nadahnjivao na tradiciji, ali se u njoj nije zaustavljao niti se u njoj gubio. Ona mu je poslužila kao osnova i izvor ideja za kreativan iskorak prema novim oblicima koji korespondiraju sa suvremenosti. Tako je bilo i u prostoru sakralne umjetnosti gdje je stvorio brojna i zapažena djela. Zbog osobitih političkih i društvenih okolnosti, njegov je rad u prostoru religiozne tematike u prethodnom društvenom sustavu zaobilazan i nije primjereno vrednovan. Gledano u cjelini daleko najveći dio Grgićeva opusa sačinjavaju djela rađena za sakralne prostore.¹³ Njih je, kako je već spomenuto, uglavnom radio za crkve i kapele franjevačke provincije Bosne Srebre, a dio ih se nalazi i u likovnim zbirkama samostana na Plehanu, u Dubravama, Visokom, Sarajevu, Gučoj Gori... Taj je dio Grgićeva likovnog stvaralaštva po svome značenju nezaobilazan unutar njegova cjelokupnog umjetničkog opusa. Prve i najsnažnije poticaje za njegov rad u Bosni Srebre, a i šire, dao je fra Vjeko Božo Jarak, koga je kasnije u tom duhu slijedio i niz drugih franjevaca. Grgić je radio u najmanje 27 sakralnih prostora provincije Bosne Srebre, od kojih je jedan dio uništen ili teško devastiran u

10 Ibidem

11 Ibidem

12 Zdenko Grgić je uvršten u Likovnu enciklopediju Jugoslavije, sv. 1, (JLZMK, Zagreb 1984, str. 499), u Enciklopediju Jugoslavije, sv. 4 (JLZMK, Zagreb 1986, str. 595), te u Hrvatski biografski leksikon, sv. 5 (LZMK, Zagreb 2002, str. 182-183), uz nekoliko pogrešnih podataka: nije radio *Put križa* za Crkvu Presvetog Trojstva u Slavanskom Brodu, nego za Plehan, nije ispravno pisati Breška i Korača, nego Breške i Koraće, nije u potpunosti uredio crkve u Koraću i Svilaju, što se pak s pravom može reći za Breške, Ovčarevo, Plehan, kapelu u Podmilačju i Crkvu Sv. Ante u Sarajevu. Grgić, međutim, nije uvršten u Enciklopediju hrvatske umjetnosti, (LZMK, Zagreb 1995-1996) niti u Hrvatsku enciklopediju (LZMK, Zagreb 1999-2009), premda mu je tamo mjesto!

13 O tome: Anto LEŠIĆ, “Lijepo – kao dug i obogaćenje”, *Jukić*, br. 5-6, 1976, str. 157-170.; Marko KARAMATIĆ, “Kipar Zdenko Grgić. U povodu 60. obljetnice života”, *Kana*, br. 9, Zagreb 1987, str. 33-34. – Isti, “Skulpture kipara Zdenka Grgića na Teologiji”, *Bilten Franjevačke teologije Sarajevo*, br. 2, 1998, str. 232-233. – Isti, “Sakralna umjetnost Bosne Srebre u drugoj polovici XX. stoljeća”, u: *Pogled u Bosnu. Bosanski franjevci i suvremena sakralna umjetnost*, Udruga đaka Franjevačke klasične gimnazije Visoko, Zagreb 2003, str. 9-70. – Isti, “Anto Padovanski u likovnoj umjetnosti”, *Kalendar sv. Ante za god. 2004*, Sarajevo 2003, str. 68-73. – Isti, “Franjo Asiški u likovnoj umjetnosti Bosne Srebre u prošlosti i sadašnjosti”, *Bilten Franjevačke teologije Sarajevo*, br. 1-2, 2004, str. 7-22.

zadnjem ratu. U nekima je radio cjelovito unutarnje uređenje. Po tome se posebno izdvajaju župne crkve u Ovčarevu i Breškama, Crkva Sv. Ive Krstitelja u Podmilačju iz 15. stoljeća, a sustavno je uređivao interijere crkava Sv. Ante u Sarajevu i Sv. Marka na Plehanu.

Početak njegova rada u sakralnim prostorima vezan je za Crkvu Sv. Ante u Sarajevu. Za nju je 60-ih godina prošloga stoljeća izradio *Put križa* (reljefi u bakru). Time je započela plodna umjetnička suradnja s bosanskim franjevcima koja je potrajala više od 30 godina. Istoj se crkvi vratio početkom 80-ih godina, dajući novi izgled njezinu interijeru. Dio crkava, u kojima je Grgić radio, izgrađen je u razdoblju austrougarske vlasti u BiH (1878-1918) u duhu historicizma (neogotika, neorenesansa, neobarok), a neke i ranije. Takve su u Sarajevu, Breškama, Plehanu, Visokom, Bugojnu, Gučoj Gori, dok su one u Ovčarevu i Docu s konca osmanske vladavine, a crkva u Podmilačju iz 15. stoljeća, što je najstariji prostor u kojem je Grgić radio. Osim u spomenutim crkvama, on je također radio i u crkvama iz novijeg vremena: u Bosanskoj Bijeloj (Dubrave), Blaževcima (Sivša), Čukliću, Foči, Jajcu, Koraću, Novoj Biljoj, Olovu, Potočanima, Rumbocima, Žeravcu i dr.

Grgić je radio u sljedećim župnim i filijalnim crkvama Bosne Srebrene (djela uništena u ratu obilježena su znakom zvjezdice *):

– **Blaževci** (župa Sivša): *oltar** (drvo, rađen prema koraćkom); – **Bosanska Bijela** (župa Dubrave): *oltar, ambon i tabernakul* (drvo); – **Breške**: uređenje cjelokupnog interijera crkve. Deset vitraja (*Rođenje, Raspeće, Uskrsnuće* i dr., 1986-1988), kristološke teme u tri kompozicije (reljefi u bakru, po 100 x 200 cm, 1986), *oltar, ambon, tabernakul* (drvo, 1986), *Put križa* i teme iz Isusova života u tri kompozicije (reljefi u drvu, 160 x 128 cm, 160 x 265 cm, 160 x 120 cm, 1987), *Gospa s narodom* (mozaik, 300 x 615 cm, 1990), *Naviještenje* (reljef u bakru, 200 x 100 cm, 1996), *Emaus* (reljef u bakru, 200 x 100 cm, 1996), *Krist* (bronca, puna plastika, naravna veličina, 2003) i nove *klupe*; – **Bugojno**: *glavni oltar i ambon* (drvo, 1979); – **Čuklić**: *oltar* (drvo); – **Dolac**: *oltar* (drvo, 1983); – **Foča** kraj Doboja: *Raspeće** (reljef u bakru, 400 x 100 cm, 1974.); – **Gračac**: *oltar, ambon i krstionica*; – **Guča Gora**: *Put križa* (reljefi u bakru, 110 x 150 cm, 1972.), *Sveti Franjo* (reljef u bakru, 320 x 70 cm, 1973.); – **Jajce**: *oltar** i *ambon** (drvo, 1977); – **Koraće**: *Sveti Anto* (puna plastika u drvu, v. 142, 1980), *Sveti Franjo* (puna plastika u drvu, v. 142, 1980), *oltar,* ambon,* tabernakul** (drvo, 1981.), nove *klupe,* ulazna vrata crkve** (1980); – **Livno**: *oltar i ambon*;

– **Mali Guber** (župa Livno): *Sveta Obitelj* (mozaik, 200 x 300 cm); – **Nova Bila**: *Raspeće* (korpus, hrastovo drvo, 420 x 30 cm, 1986), dva vitraja s desne i lijeve strane Raspeća: *Rođenje i Uskrsnuće* (465 x 118 cm, 1989), *klupe* (jelovo drvo); – **Olovo**: interijer (1986);

– **Ovčarevo**: uređenje interijera (osim oltara), *Put križa* (reljefi u drvu, 100 x 80 cm, 1977), *Proslava svijeta* (mozaik, 600 x 600 cm, 1978), *Krštenje na Jordanu* (reljef u bakru, 100 x 80 cm, 1978), *Pietà* (reljef u bakru, 190 x 190 cm, 1978); *Ivo Andrić* (portretna skulptura u bronci, u župnom dvorištu, 1979);

– **Plehan**: uređenje interijera, *Gospa s majkama s djecom** (mozaik, 250 x 200 cm, 1979), *oltar Svetog Ivana Krstitelja** (trodijelni reljef u bakru, 200 x 145 cm, 1979) i *Sijač** (mozaik, 95 x 165 cm, 1985), *Stvaranje** (reljef u drvu, 1989), *Put križa* (24 teme, reljefi u bakru, 1991-1993), *Oltarna menza s likom Klesara* (bareljef u mramoru, 60 x 58 cm, 1986.), *glavni oltar,* tabernakul,* ambon** (drvo, 1988.), *Sveti Augustin s majkom Monikom i sinom Adeodatom** (puna plastika u drvu, v. 320 cm, 1990.); – **Podmilačje**: *Dolazak franjevacu u Bosnu** (reljef u drvu, 180 x 200 cm, 1975), *Franjevci propovijedaju** (reljef u drvu, 180 x 200 cm, 1975), na luku iznad kapelice izveden mozaik* (1975); – **Potočani**: *oltar,* ambon**

(drvo); – **Prolog** (župa Čuklić): *oltar, ambon* (drvo), *Sveti Stjepan pod križem* (reljef u bakru, 425 x 150 cm, 1973); – **Putičevo** (župa Dolac): *oltar, ambon* (drvo); – **Rumboci**: *oltar, tabernakul, ambon* (drvo); – **Sarajevo / Bistrik**: uređenje interijera (1980), *Sveti Anto* (mramor, puna plastika, v. 250 cm, 1981), *Krist i Sveti Anto* (mozaik, 240 x 240 cm, 1980), *Pjesma brata sunca* (mozaik, 210 x 210 cm, 1980), *Govor na Gori* (reljef u bronci, 145 x 100 cm, 1971), *Put križa* (reljefi u drvu u pet kompozicija, po 220 x 290 cm, 1982-1983), *Božićne jaslice* (figure u drvu), *glavni oltar, klupe*; – **Sarajevo / Nedžarići**: *Božićne jaslice* (pet figura, puna plastika u drvu, v. od 82 do 125 cm, 1998). Na sarajevskom groblju „Bare“ nalazi se Grgićev spomenik na franjevačkoj grobnici, rađen u monolitu; – **Sivša**: *ambon, klupe* (1998); – **Svilaj**: *Marija posrednica** (mozaik, 450 x 315 cm, 1980), *Sveti Anto i Sveti Franjo** (mozaik, 250 x 150 cm); – **Visoko**: *Gospa u slavi sa sljedbenicima Svetog Franje* (mozaik od prirodnog kamena, 500 x 400 cm), *Put križa* (reljefi u bakru, 1968, preneseni iz Crkve Sv. Ante u Sarajevu), *Raspeće* (korpus, drvo, prirodna veličina), *Janje* na oltarnoj menzi (reljef u bakru); – **Žeravac**: *Pjesma brata sunca* (reljef u bakru, osam ploha po 200 x 100 cm, 1991), *Stigmatizacija* (reljef u bakru, 151 x 96 cm, 2000).

Posredovanjem Vjeke Bože Jarka radio je i izvan Bosne Srebrene. U katedrali u Mostaru nalazi se njegov *Put križa* u mozaiku (1986), a u zbirci biskupije manji broj djela rađenih u bakru (*Sijač, Sveta Obitelj, Susret s majkom*). Također je radio u nekoliko crkava u istočnoj Hercegovini.¹⁴ Za Crkvu Sv. Josipa u Sarajevu (koja nije franjevačka) izradio je nekoliko vitraja. U Crkvi Sv. Ante u Podvinju kraj Slavonskoga Broda izveo je četiri mozaika 2002. godine, a ponešto je radio još i za crkve u Splitskoj i Supetru na Braču.

Grgić je svoja djela stvarao u različitim likovnim tehnikama: vitraj, bronca, bakar, drvo (reljef, puna plastika) i mozaik (muransko staklo, prirodni kamen). Radeći u povijesno zadanim prostorima on je s osobitim umijećem uspijevaov povezati suvremeni likovni izraz s tradicionalnom arhitekturom. Ponegdje je istaknuo vremenom prigušene, ili promijenjene, arhitektonske karakteristike nekih starijih crkvenih zdanja, vraćajući im izvornost i prvotni vizualni izražaj. U Bosni Srebrenoj ponajviše je radio 70-ih i 80-ih godina prošloga stoljeća. Štoviše za plehanske franjevce je radio i tijekom zadnjega rata, kao izbjeglica, u jednom provizornom ateljeu u Slavonskom Brodu, a neposredno nakon rata za crkve u Breškama, Sarajevu (Nedžarići) i Žeravcu.

Svojim djelima u sakralnim prostorima bosanskih franjevaca, Zdenko Grgić je postao neodvojivim dijelom duhovne i kulturne povijesti Bosne Srebrene. To najbolje potvrđuju crkve u Podmilačju, Sarajevu, Ovčarevu, Plehanu i Breškama, koje ovdje posebno izdvajamo kako bismo stekli dublji uvid o mjestu i ulozi Zdenka Grgića u duhovnosti i kulturi bosanskoga katoličanstva i zajednice bosanskih franjevaca.

1. Crkva Sv. Ivana Krstitelja u Podmilačju kraj Jajca.

Podmilačje je jedno od najvažnijih i najstarijih svetišta i hodočasničkih mjesta u Bosni i Hercegovini. Nevelika gotička crkva, posvećena sv. Ivanu Krstitelju, izgrađena je u 15. stoljeću i sve do 1993. bila je jedina katolička crkva iz srednjega vijeka koja je opstala kroz cijeli četiristoljetni osmanski (turski) period. Godine 1910. ona je ukomponirana u novu crkvu arhitekta Josipa Vancša kao pokrajnja kapela. Nova crkva je likovno uređivana tridesetih godina 20. stoljeća. Temeljita umjetnička obnova crkve događa se, međutim, 70-ih godina. Najprije su u crkvu unesena djela Ive Dulčića, Frane Kršinića, Krune

¹⁴ Prije rata je radio u župnoj crkvi u Aladinićima, ali je u ratu sve uništeno. Više njegovih djela nalazi se danas u župnim crkvama u Trebinju, Ravnom, Prenju, Dubravama i Klepcima (Čeljevo) te u Galeriji Založbe kralja Tomislava u Čapljini.

Bošnjaka i Josipa Marinovića.¹⁵ Staru crkvicu (tj. kapelu u novoj crkvi) u cijelosti je uredio Zdenko Grgić, umjetnik koji je već tu pokazao da ima istančan osjećaj za likovno oblikovanje starijih prostora. Njezinu unutarjnost ukrao je mozaicima prigušenih tonova od prirodnog kamena i reljefima u drvu s biblijskim i povijesnim temama (1975), među kojima su teme *Dolazak franjevac u Bosnu* (reljef u drvu, 180 x 200) i *Franjevci propovijedaju* (reljef u drvu, 180 x 200). Time je višestoljetnu plodnu duhovnu tradiciju najvažnije zavjetne i hodočasničke crkve Bosne Srebrene likovno obogatio i duhovno i umjetnički osvježio.¹⁶ Kapelu je, zajedno s crkvom u koju je bila ugrađena, minirala srpska vojska početkom ožujka 1993. kojom su prilikom uništena sva umjetnička djela, među kojima i Grgićeva.

2. Crkva Sv. Mihovila u Ovčarevu.

Između više desetaka franjevačkih crkava u kojima su svoje mjesto našla suvremena likovna djela, posebnu pozornost na sebe svraća Crkva Sv. Mihovila u Ovčarevu kraj Travnika u srednjoj Bosni. Izgrađena je pod konac osmanske vladavine (1868-1869) i jedna je od malobrojnih do danas sačuvanih crkava iz osmanskog perioda. Gradio ju je fra Jako Baltić, autor zapaženoga ljetopisa *Godišnjak od događaja i promine vremena u Bosni 1754–1882*. Građena je od kamena i smještena u diskretnom padinskom pejzažu Vlačića.¹⁷

Likovno uređenje interijera crkve izvedeno je u drugoj polovici 70-ih godina 20. stoljeća pod stručnim i umjetničkim vodstvom kipara Zdenka Grgića. On je najprije dao da se obije žbuka sa zidova rađenih od grubo tesanog kamena. A potom je slijedilo likovno uređenje. Prva umjetnička djela izradio je sam Grgić. Početkom 1977. postavljen je njegov *Put križa* (reljefi u drvu), a 1978. veliki oltarski mozaik *Proslava svijeta* na zidu prezbitarija te dva reljefa u bakru: *Krštenje na Jordanu* i *Pietà*. Potom su svoja mjesta u crkvi našle skulpture Marije Ujević, Josipa Poljana i Josipa Marinovića, te 23 vitraja Slavka Šohaja. Dvoja sakristijska i glavna crkvena vrata izrađena su po nacrtima Zdenka Grgića i Ivana Tune Jakića. Time je zaokruženo uređenje ove crkve u kojoj je skladno spojeno staro i novo i gdje duhovno i likovno korespondiraju na najbolji način, a to, uostalom, nije ostalo nezapaženo u javnosti, što je uočila i ugledna likovna kritičarka Azra Begić.¹⁸ Za realizaciju ovog projekta napose su zaslužna trojica fratara: fra Augustin Tomas, župnik, fra Stjepan Pavić i fra Nikola Bošnjak. Vitraji i pokretne umjetnine bili su u vrijeme rata, zahvaljujući župniku fra Slavku Petrušiću, izmješteni u Hercegovinu, tako da su sačuvani, dok je crkva djelomično devastirana.

Po onome što je urađeno, crkva u Ovčarevu je “odskočila ne samo najpoznatijim našim domaćim crkvama nego i mnogim drugim iz evropskih metropola i postala kulturni spomenik vrijedan posebne studije...” – zapisao je fra Vjeko Božo Jarak prije tri desetljeća.¹⁹ U to je vrijeme Ispred župne kuće postavljena portretna skulptura nobelovca Ive Andrića, koju je također izradio Zdenko Grgić (1979). Poticaj za to bila je činjenica da je on iz političkih razloga neko vrijeme bio interniran u župnoj kući u Ovčarevu tijekom 1915. godine, a osim toga franjevci su Andriću bili važna tema njegova književnog stvaralaštva, što je bio dodatni motiv da mu se postavi bista.

3. Crkva Sv. Ante u Sarajevu.

15 Usp. *Podmilačje*, mala turistička monografija (tekstovi: S. Kovačić, V. Jarak, B. Vujica), Zagreb 1979. Crkva je uređivana za župnika fra Ante Jurića, koji je pozvao umjetnike I. Dulčića, F. Kršinića, Z. Grgića, K. Bošnjaka, te za njegova nasljednika fra Zvonke Bakovića.

16 Usp. Marko KARAMATIĆ, *Franjevačka provincija Bosna Srebrena*, Sarajevo 1991, str. 113-115.

17 O arhitekturi crkve vidjeti članak Željke ČORAK, “Sv. Mihovil u Ovčarevu između historije i historicizma”, *Bosna franciscana*, 23/2005, str. 243-257.

18 Usp. monografiju *Umjetnost Bosne i Hercegovine*, Svjetlost, Sarajevo 1987, str. 173.

19 Vjeko JARAK, “Trenuci predaha u Ovčarevu”, *Bosna Srebrena*, br. 10, 1978, 216-217.

Građena je u neogotičkom slogu po projektu arhitekta Josipa Vancaša uoči I. svjetskog rata (1911-1913). Njezin likovni inventar potjecao je mahom iz austrijskih i bavorskih umjetničkih radionica. Vitraji s likovima svetaca i glavni oltar izrađeni su u Beču, kip sv. Ante u Münchenu, a sporedni oltari u jednoj tirolskoj radionici, dok je zidove crkve u prezbiteriju oslikao Ferdinand Bender, njemački dekorativni slikar. Likovni sadržaji su bili korektno izvedeni, ali nije bilo autorskih djela, ako izuzmemo Benderove dekoracije. Početkom šezdesetih godina počinje se konačno razmišljati o umjetničkom uređenju crkve. To nije bila jednostavna ni laka zadaća: polovično rješenje ne bi značilo mnogo, a cjelovito i temeljito bilo je teško osmisliti i ostvariti.²⁰ Pa ipak s tim se krenulo.²¹ Najprije je slovenski slikar Stane Kregar izveo mozaik *Ribe u mreži* na zidu pored ambona, a potom i lik *Svetog Franje*, također u mozaiku. Godine 1967. sarajevski slikar Mirko Čurić naslikao je lik *Svete Marije Goretti*. Kasnije su ta dva djela prenesena u samostanske prostorije. Postavljeni su zatim kip Frane Kršinića *Madona s djetetom*, isklesan u bijelom mramoru, sedamnaest vitraja Ive Dulčića (1969-1970) s temama *Povijesti Isusova života* i *Stvaranja*, te njegova freska *Sveti Ivan Zlatousti*. Izvedba i postavljanje Dulčićevih vitraja u Sarajevu značili su, bez sumnje, pomak unutar tradicionalnih predodžbi o likovnosti sakralnih prostora u Bosni. To su, naime, djela koja se u svojoj formi kreću od stiliziranih figura do nefigurativnih kompozicija, što je bila novost u crkvama Bosne Srebrene. To možemo reći i za *Put križa*, reljefi u bakru, jedno izuzetno likovno ostvarenje kipara Zdenka Grgića (1968),²² kao i za njegov brončani reljef *Propovijed na Gori*.²³ Dulčićevi vitraji s temom Kristove povijesti “s *Križnim putem* Zdenka Grgića u bakru” i Kršinićevom skulpturom znače “umjetničko dostignuće kakvo se u Bosni nije nastanilo već više od 500 godina”.²⁴ Novi likovni sadržaji temeljito su izmijenili raniji unutarnji izgled crkve, ali na uređenje još nije bila stavljena točka. Uz stanovite promjene prvotne koncepcije radovi su nastavljeni u periodu od 1979. do 1983. godine pod vodstvom kipara Zdenka Grgića. On je najprije zidove, građene od grubo tesanog kamena, jednim dijelom oslobodio žbuke. Potom su uslijedile realizacije umjetničkih djela. Tako su svoje mjesto u tom prostoru našla Grgićeva djela *Krist šalje sv. Antu da propovijeda*²⁵ i *Pjesma brata sunca* (u mozaiku), *Sveti Anto* (kamen – puna plastika),²⁶ *Put križa* (reljefi u drvu u pet kompozicija) i *glavni oltar* (kamena ploča na lukovima brušenog bijelog betona),²⁷ zatim djela Zlatka Kesera, Šime Vulasa, Valerija Michielija, Đure Sedera, te Želimira Janeša i Ivana Lovrenčića. To je značilo zaokruženje umjetničke obnove crkve.²⁸ U njoj su se, kako vidimo, našla djela nekolicine vrlo uglednih hrvatskih umjetnika, a koja tu crkvu čine reprezentativnim mjestom suvremene sakralne umjetnosti u Bosni i Hercegovini.

4. Crkva Sv. Marka na Plehanu.

Plehan je brežuljak na udaljenosti desetak kilometara od Dervente, na kojem su podignuti samostan i

- 20 Usp. Z. VILIĆ – M. KARAMATIĆ, “Na izvorima autentičnog stvaralaštva (Umjetnička obnova Crkve Ante Padovanskog u Sarajevu)”, *Jukić*, br. 8, 1978, 129-137.
- 21 Usp. F. I. G. /Fra Ignacije GAVRAN/, “Dosadašnji rad na obnovi Crkve sv. Ante”, *Bosna Srebre*, br. 11, 1966, str. 181-184. Prva faza obnove crkve bila je za gvardijana fra Augustina Brkića, fra Bone Lekića i fra Bone Vrdoljaka.
- 22 Usp. F. I. G., “Novi križni put u Crkvi sv. Ante u Sarajevu”, *Bosna Srebre*, br. 6, 1968, str. 115-118
- 23 Usp. Vjeko Božo JARAK, “Zdenko Grgić: Isusova propovijed na gori”, *Svjetlo riječi*, br. 302, svibanj 2008, str. 64-65.
- 24 Srećko DŽAJA, “U metropoli Bosne – vrhunsko Dulčićovo djelo? Kristologija Ive Dulčića u Crkvi sv. Ante u Sarajevu”, *Svesci*, br. 16, Zagreb 1969, str. 76-77.
- 25 Usp. Ivan ŠARČEVIĆ, “Krist šalje”, *Kalendar svetog Ante za god. 2009*, Sarajevo 2008, str. 35-38.
- 26 Usp. Vjeko B. JARAK, “Licem uz lice (Zdenko Grgić: Sv. Anto Padovanski)”, *Kalendar sv. Ante za god. 2008*, Sarajevo 2007, str. 35-36.
- 27 Budući da je oltar bio fiksiran, kasnije je zamijenjen pokretnim oltarom koji je projektirao arhitekt Zlatko Ugljen (2005), a izveden je u drvu ruže. Tu je promjenu inicirao gvardijan fra Ivo Marković radi održavanja koncerata, za što je pokretni oltar bio prikladniji jer se mogao pomaknuti. Tada je također riješeno osvjetljenje crkve te bojenje zidova.
- 28 U ovoj fazi (1979-1981) umjetničku obnovu crkve vodio je gvardijan fra Andrija Zirdum; jedino je Grgićev *Put križa* ostao nedovršen, pa je njegova realizacija nastavljena za gvardijanstva fra Franje Križanca.

Crkva Sv. Marka. Crkva je trobrodna bazilika izgrađena na samom koncu 19. stoljeća. Godine 1909. iznutra ju je zidnim slikama ukrasio Marko Antonini. Pred II. svjetski rat uneseni su u crkvu sporedni oltari (bojeno drvo) iz tirolske Stuflesserove radionice. Kroz dva i pol desetljeća u poratnom vremenu u crkvi nije bilo umjetničkih zahvata. Druga polovica 70-ih su prijelomne godine. U tom smislu je napose važna godina 1978. kada je fra Vjeko Božo Jarak samostanu darovao veliku umjetničku zbirku. To je bio i početak konkretnijeg razmišljanja o obnovi unutrašnjosti crkve. Zamišljen je posebno ambiciozan plan i uskoro se krenulo u postupnu realizaciju umjetničkog interijera. Cjelokupno uređenje povjereno je kiparu Zdenku Grgiću.²⁹ On je pred sobom imao, istina, zadan prostor, ali koji je pružao velike mogućnosti za daljnje likovno oblikovanje. Zidovi i strop su bili oslikani geometrijskim i floralnim ornamentima i nizom svetačkih likova i kompozicija slikara Marka Antoninija. Grgić je od postojećeg likovnog ostavio sva Antoninijeva figurativna djela i stropnu dekoraciju. Jedino je u donjem dijelu zidova previdio uklanjanje ornamentike, uglavnom geometrijske, radi ostvarenja novih likovnih ideja. Bez obzira na skromne likovne vrijednosti Antoninijevih slika, Grgić ih nije imao namjeru uklanjati zbog njihova kulturno-povijesnog značenja, nego samo nastaviti u crkvi s novim likovnim zahvatima i onda sve povezati u jednu cjelinu.

U pretkoncepcijskom razdoblju sporedni oltari su služili za svakodnevno misno bogoslužje, a nakon Koncila (1962-1965) izgubili su tu funkciju. Na njihova su mjesta tada, ali i tamo gdje ih nije bilo, u plehanskoj crkvi dolazila kiparska i slikarska djela s biblijskim temama i likovima svetaca. Tako je nastao niz *oltarskih likovnih rješenja*. Na desnoj strani, gledajući od ulaza u crkvu, na prednjem zidu lađe smješten je *Gospin oltar*. Oltarnu menzu u bijelom mramoru, s reljefom *Pietà*, izradio je Josip Marinović. Iznad njega je postavljen mozaik Zdenka Grgića *Gospa s majkama i djecom* (1979). Zatim slijedi *oltar Svetog Ante*: oltarnu menzu izradio je Zdenko Grgić u bijelom mramoru s reljefom *Klesara* (kamenoklesarstvo je plehanska tradicija), a iznad njega je u mozaiku lik *Svetog Ante* Đure Sedera (1985). U istom nizu je i oltar *Svetog Augustina*: Grgićeva skulptura u drvu s likovima Augustina, njegove majke Monike i sina Adeodata (1990),³⁰ te konačno u mozaiku Dulčićeva *Proslava Krista* (1989). Na suprotnoj strani, odnosno lijevom zidu crkve gledajući od glavnog ulaza, također su odgovarajuća *oltarska* rješenja. Taj niz započinje mozaikom Ivica Šiška *Plehančani slijede Krista*, zatim slijedi apstraktno likovno djelo *Stvaranje* Zdenka Grgića, reljef u drvu, te Grgićev oltar *Svetog Ivana Krstitelja*, kojemu je na prednjoj strani oltarne menze izradio *Sijača* u mozaiku (tema i biblijska i plehanskoga kraja), iznad je reljef u bakru koji predstavlja Ivana koji upire rukom u Isusa: *To je onaj koji ima doći...*, a u dvama medaljonima su scene krštenja u Jordanu i smrti Ivana Krstitelja (glava na pladnju). Taj niz dovršava mozaik Zlatka Price *Izgon iz hrama* (1990). U apsidi su izvedena tri Dulčićeva vitraja (1984), ispod kojih je monumentalna Sederova freska *Posljednja večera*³¹ (1983), a na samom rubu prezbiterija, ispred oltara, postavljeni su Kršinićev kip *Krist*, u bijelom mramoru (1979) i Marinovićev mramorni kip *Madona s djetetom* (1986). Na pročelju crkve izvedena su tri vitraja Đure Sedera, a u sporednim lađama crkve, na suprotnim stranama, dva: Zlatka Šulentića i Zlatka Price. U uređenju interijera plehanske crkve Grgić je otkrio značenje lukova u ukupnoj harmonizaciji linija u unutrašnjosti crkve. Zato je korigirao lukove

29 Usp. Marko KARAMATIĆ, "Umjetnička obnova Crkve sv. Marka na Plehanu", *Sveta baština*, br. 6, 1985, str. 12.

30 Kip je nastao iz ogromnog stabla koje je vjerojatno stoljećima ležalo u pijesku na dnu rijeke Ukrine kraj Koraća. Kako se korito rijeke vremenom pomaknulo, iz pijeska je na površinu probilo konzervirano stablo. Ono je potom izvađeno i prevezeno do župne kuće u Foči kraj Doboja iz kojeg je Grgić oblikovao monumentalni kip.

31 Sederova Posljednja večera odstupa od uobičajenog ikonografskog rješenja: gozbenom stolu pristupaju brojni vjernici u prepoznatljivim plehanskim narodnim nošnjama. Među njima je i lik fra Ante Jurića, plehanskog gvardijana, koji je iznenada preminuo 1982. na samom početku obnove crkve. Daljnji rad na uređenju crkve nastavljen je za gvardijana fra Mije Jerkovića.

ispod kora, koji su svojom *razvučenošću* donekle odstupali od ostalih pravilno oblikovanih polukružnih lukova u prostoru crkve. Daljnje uređenje prostora podredio je razvijanju tog znaka. Tako je stubište ispred prezbiterija oblikovano polukružno, kao i sam glavni oltar. Štoviše iznad oltarske menze, rađene u drvu, izdizao se trijumfalni luk u drvu, a u istom znaku bili su zamišljeni i prostori Gospina oltara i oltara Srca Isusova. Time je prostor crkve bio u bitnome definiran, ako izuzmemo križne postaje Zdenka Grgića koje još nisu bile dovršene, kao i predviđene vitraje u sporednim lađama. Zamišljena umjetnička vizija plehanske crkve približavala se svojoj potpunoj realizaciji, gdje su u njezinu likovnom pejzažu svojim djelima dominirali Zdenko Grgić i Đuro Seder, uz djela Zlatka Price, Ive Dulčića, Šime Vulasa, Zlatka Kesera, Ivice Šiška... Njezin prostor ispunjavala su djela koja su progovarala snagom svoga umjetničkog izraza, znakovitošću kršćanske poruke i raznolikošću likovnih oblika... Sve je to, međutim, pretvoreno u prah i pepeo početkom srpnja 1992. kada je crkvu i samostan minirala srpska vojska. Zdenko Grgić je za Plehan radio *Put križa* od 24 postaje (reljefi u bakru), koje je započeo neposredno prije rata, od kojih su prve četiri ostale na Plehanu gdje su uništene tijekom rata ili su nekamo odnesene. Grgić je nastavio raditi postaje u Žeravcu 1992,³² a dovršio ih u jeku rata u BiH 1993. u Slavonskom Brodu, gdje su mu plehanski franjevci našli prostor za provizorni atelje u izgnanstvu. Po završetku djela priređena mu je 1. listopada 1993. izložba svih postaja *Put križa* (uz još nekoliko drugih djela) u klasturu Franjevačkog samostana u Slavonskom Brodu,³³ a 14. prosinca iste godine u prostorijama Hrvatskog vojnog učilišta "Petar Zrinski" u Zagrebu. Postaje se danas nalaze u provizornoj kapeli na Plehanu. U međuvremenu je na temeljima srušene plehanske crkve podignuta nova po projektu arhitekta Zlatka Ugljena.

5. Crkva Uznesenja Marijina u Breškama.

Sagrađena je u 1890. u duhu historicizma u zelenom pejzažu na blagim padinama Majevice, na udaljenosti od oko petnaestak kilometara od Tuzle. Zgrada crkve je arhitektonski skladna, dok joj je unutrašnjost sve do novijeg vremena bila skromno uređena. Sada ona, međutim, svojim umjetnički uređenim prostorom, u viziji kipara Zdenka Grgića, postaje znakom visokog likovnog standarda Bosne Srebrene. Grgić je najprije dao da se obije žbuka s kamenih zidova tako da je otkrivanjem prirodnog građevnog materijala unutarnji prostor crkve već time dobro pokazao svoju skrivenu ljepotu. On je proveo i arhitektonske korekture na mjestima gdje se odstupilo od prvotnog plana. Bijela reljefna linija, vodoravna razdjelnica zidova, uklanja dojam velikih i jednoličnih zidnih ploha, a tomu pridonosi i nekoliko bijelo istaknutih lezena.

Likovno uređenje prostora započeto je 1986. postavljanjem triju Grgićevih vitraja u prezbiteriju (*Rođenje, Raspeće, Uskrsnuće*), a dvije godine kasnije pridodano je još sedam vitraja s biblijskim temama. Godine 1986. izradio je tri reljefa u bakru sa šest tema iz Isusova života, oltarnu menzu, ambon i tabernakul, a 1987. postaje križnoga puta u povezanosti s dodatnih šest kristoloških tema (reljefi u drvu). Godine 1990. izveo je veliki mozaik u prezbiteriju *Gospa s majkama i ženama*.³⁴ Neposredno nakon završetka rata, realizirana su još dva reljefa u bakru za isti prostor: *Naviještenje* i *Emaus* (1996), a početkom lipnja 2003. pred crkvom je postavljen njegov kip *Uskrsli Krist* (v. 196 cm), rađen u bronci. Unutarnje uređenje crkve u cijelosti je djelo Zdenka Grgića, izuzevši rješenje stropa, koje je ranije izvedeno po planu jednog

32 Grgić je te postaje radio u Žeravcu sve do 28. ožujka 1992. godine, kada je ratni požar već ozbiljno počeo zahvaćati Bosnu i Hercegovinu.

33 Izložbu su u Slavonskom Brodu organizirali franjevci plehanskoga samostana u izgnanstvu. Usp. Marko KARAMATIĆ, "Slavonski Brod: Izložba kipara Zdenka Grgića", *Bilten Franjevačke teologije Sarajevo / Samobor*, br. 1, 1994, str. 14.

34 Usp. Vjeko B. JARAK, "Zdenko Grgić: Gospa s majkama i ženama", *Svjetlo riječi*, br. 290, svibanj 2007, str. 62-63.

tuzlanskog arhitekta. U njegovu ukupnom umjetničkom opusu ova crkva ostaje jedinstveno ostvarenje. Primjenom različitih materijala i likovnih tehnika (reljefi u drvu i bakru, mozaik, vitraj) Grgić je ostvario estetsku i duhovnu harmoniju prostora, skladno povezao staro i novo, i time pokazao svoju umjetničku invenciju i kreativnost. Ova crkva, jedna od najbolje uređenih u Bosni Srebrenoj, srećom je ostala pošteđena od ratnih razaranja.³⁵

Zaključna riječ

Kipar Zdenko Grgić jedan je iz ne malog niza umjetnika koji su ostavili zapažene umjetničke tragove u crkvama Bosne Srebrene tijekom zadnjih četiriju desetljeća. Umjetnički val zahvatio je Bosnu Srebrnu već koncem 60-ih godina, da bi vrhunac dosegao 70-ih i 80-ih godina prošloga stoljeća. U tom su razdoblju franjevci izgradili na desetke novih crkava među kojima i nekoliko arhitektonski vrlo uspješnih. To je i vrijeme najintenzivnijeg umjetničkog rada Zdenka Grgića u crkvama bosanskih franjevaca. Njegov *Put križa* s konca 60-ih godina u Crkvi Sv. Ante u Sarajevu bio je obećavajući znak za ono što će se kasnije dogoditi u Podmilačju, Gučkoj Gori, Ovčarevu, Plehanu, Breškama... Uz temu Kristova Puta križa – niz od četrnaest postaja izvedenih u šest crkava u bakru i drvu – radio je i druge biblijske teme (Sveta Obitelj, Navještenje, Proslava svijeta, Emaus, Krštenje na Jordanu, Propovijed na Gori, Pietà, Molitva, Stvaranje, Božićne jaslice...), te niz svetačkih likova među kojima su Sveti Ivan Krstitelj, Sveti Stjepan, Sveti Augustin, Sveti Mihovil, te osobito često Sveti Franjo i Sveti Anto u različitim varijacijama, a ponekad i likovi simboličnog značenja kao što su Sijač, Klesar... te, konačno, predmeti crkvenoga inventara (oltarska menza, tabernakul, krstionica, ambon, klupe). Svojim djelima Zdenko Grgić je oplemenio brojne sakralne prostore u Bosni i Hercegovini i time pružio mogućnost za dublji vizualni doživljaj evanđeoske poruke i stvaranje izvorne vjerničke pobožnosti i duhovnosti koja se ne udaljuje od duha evanđelja.

35 O umjetničkom uređenju crkve u Breškama vidjeti: Marko KARAMATIĆ, "Kipar Zdenko Grgić u Breškama", Bosna Srebrena, br. 3, 1986, 127-128. Radove u unutrašnjosti crkve započeo je župnik fra Janko Ljubos rješavanjem stropa crkve. Novi župnik fra Ivan Marić doveo je kipara Zdenka Grgića i povjerio mu uređenje cjelokupne unutrašnjosti. Rad s Grgićem nastavio je župnik fra Blažen Lipovac za čijeg su župničkog mandata postavljena dva gore spomenuta reljefa (1996) i kip *Krista* (2003), novi pod u crkvi od južnoafričkog granita s podnim grijanjem, nove klupe po Grgićevu nacrtu i fontana u dvorištu.

1. BOŽIĆNE JASLICE, 1998.
drvo, puna plastika; v. od 82 do 125 cm
Sarajevo - Nedžarići, Franjevačka teologija Sarajevo

2. GOVOR NA GORI, 1971.
reljef, bronca; v. 145 x 100 cm
Sarajevo – Bistrik, Crkva sv. Ante

3. i 4. POSTAJE KRIŽNOGA PUTA (III. i IV.), 1968.
(Isus pada prvi put pod križem i Isus susreće svoju majku)
reljefi, bakar; v. 2 X 90 x 60 cm
Visoko, Franjevački samostan sv. Bonaventure

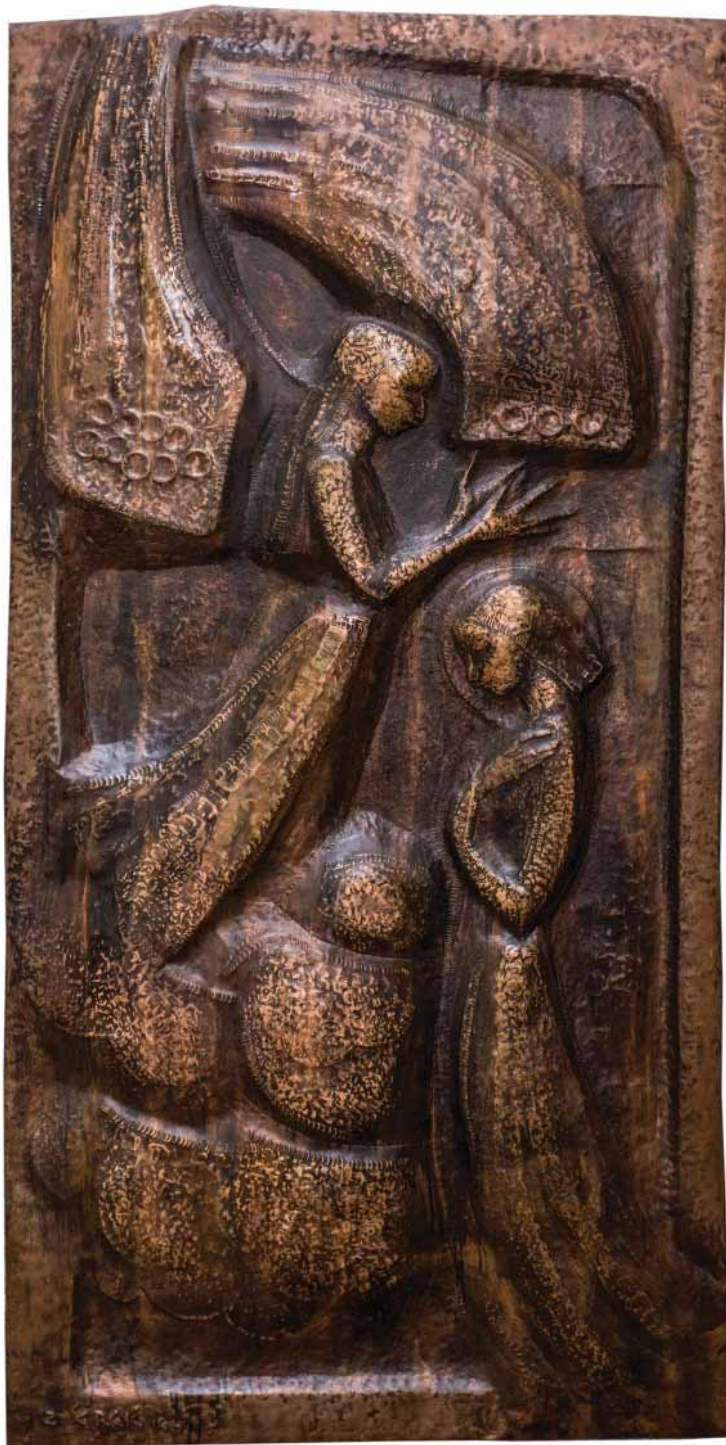
5. i 6. POSTAJE KRIŽNOGA PUTA (V. i VI.), 1968.
(Šimun Cirenac pomaže Isusu nositi križ i Veronika pruža Isusu rubac)
reljefi, bakar; v. 2 X 90 x 60 cm
Visoko, Franjevački samostan sv. Bonaventure

7. RASPELO,
drvo, puna plastika ; v. 300 cm
Visoko, Franjevački samostan sv. Bonaventure

8. DVIJE TEME IZ ISUSOVA ŽIVOTA, 1986.
(Bijeg u Egipat i Gospa s majkama i djecom)
reljef, bakar; v. 95 x 195 cm
Breške - Tuzla, Crkva Uznesenja BDM

9. NAVJEŠTENJE, 1996.
reljef, bakar; v. 200 x 100 cm
Breške - Tuzla, Crkva Uznesenja BDM

10. EMAUS, 1996.
reljef, bakar; v. 200 x 100 cm
Breške - Tuzla, Crkva Uznesenja BDM

11. – 16. ŠEST PRIZORA IZ PASIONSKOG CIKLUSA
(od 24 plohe), 1991-1993.

(Doista ovaj čovjek bijaše sin Božji, Ako tko želi ići za mnom neka uzme svoj križ i neka me slijedi, Zar nije trebalo da Krist sve to pretrpi i tako uđe u svoju slavu, Bijah u Tamnici i dođoste k meni, Sva se zemlja u bijeg dade i Po opustjelim ulicama opet će se oriti pjesma radosti)

reljefi, bakar; v. od 66 do 95 cm

Plehan - Derventa, Franjevački samostan sv. Marka

17. ISUS PADA POD KRIŽEM DRUGI PUT
Plehan - Derventa; reljef bakar; 95 x 85 cm;
Franjevački samostan sv. Marka

18. ISUS PADA POD KRIŽEM TREĆI PUT
Plehan - Derventa; reljef bakar; 95 x 66 cm;
Franjevački samostan sv. Marka

19. ISUSA SVLAČE
Plehan - Derventa; reljef bakar; 95 x 66 cm;
Franjevački samostan sv. Marka

20. ISUSA PRIBIJAJU NA KRIŽ
Plehan - Derventa; reljef bakar; 95 x 85 cm;
Franjevački samostan sv. Marka

21. KRIST POMAŽE HRVATSKOM NARODU NOSITI KRIŽ, 1993.
 reljef, bakar; v. 95 x 85 cm
 Plehan - Derventa, Franjevački samostan sv. Marka

22. – 24. tri prizora iz kompozicije PJESMA BRATA SUNCA
(od 8 ploha), 1991.
reljefi bakar; v. 3 X 200 x 100 cm
Žeravac - Derventa, Župa sv. Franje Asiškog / župna kuća

25. RASPEĆE, 1967. – 1970.
reljef bakar; v. 98 cm
Dubrave - Brčko, Samostan sv. Ante / Galerija Šimun, inv. br. 67

26. SV: ANTE i SV: FRANJO, 1980.
drvo, puna plastika; v. 2 X 142 cm
Koraće - Bosanski Brod, Župa Uznesenja BDM / župna kuća

27. OPLAKIVANJE, 1978.
reljef, bakar; v. 190 x 190 cm
Ovčarevo - Travnik, Župa sv. Mihovila Arkandela / župna crkva

28. KRŠTENJE U JORDANU, 1978.
reljef, bakar; v. 100 x 80 cm
Ovčarevo - Travnik, Župa sv. Mihovila Arkandela / župna crkva

29. ISUSA PRIBIJAJU NA KRIŽ, Križni Put u Samostanu i župi sv. Franje Asiškog, Guča Gora - Travnik

30. – 32. POSTAJE KRIŽNOGA PUTA (IV. – XIV.), 1989.
tri skice za mozaike izvedene u mostarskoj katedrali Marije Majke Crkve,
gvaševi i tempere na papiru; 3 X 20 x 25 cm
Mostar, Galerija prijateljstva Mostarsko-duvanjske biskupije

33. ISUS PADA POD KRIŽEM, 1985.
reljef, bakar; 55 x 60 cm
Mostar, Galerija prijateljstva Mostarsko-duvanjske biskupije

34. ISUS TJEŠI JERUZALEMSKE ŽENE, 1970.
bronca, reljef; 41 x 27 cm
Mostar, Galerija prijateljstva Mostarsko-duvanjske biskupije

35. BEZ NASLOVA, 1985.
crtež, tuš na papiru; 25 x 25 cm;
Mostar, Galerija prijateljstva Mostarsko-duvanjske biskupije

36 KRIST, 1993.
studija, pastel na papiru; 30 x 20 cm

37. POSLJEDNJA VEČERA, 1994.
studija, pastel na papiru; 38 x 25 cm

38. USKRSNUĆE, 1994.
studija, pastel na papiru; 35 x 30 cm

39. AUTOPORTRET, 2000.
pastel na papiru; v. 31 x 22 cm
Podkosa, Galerija „Vjeko Božo Jarak“,
Založba kralja Tomislava, Čapljina

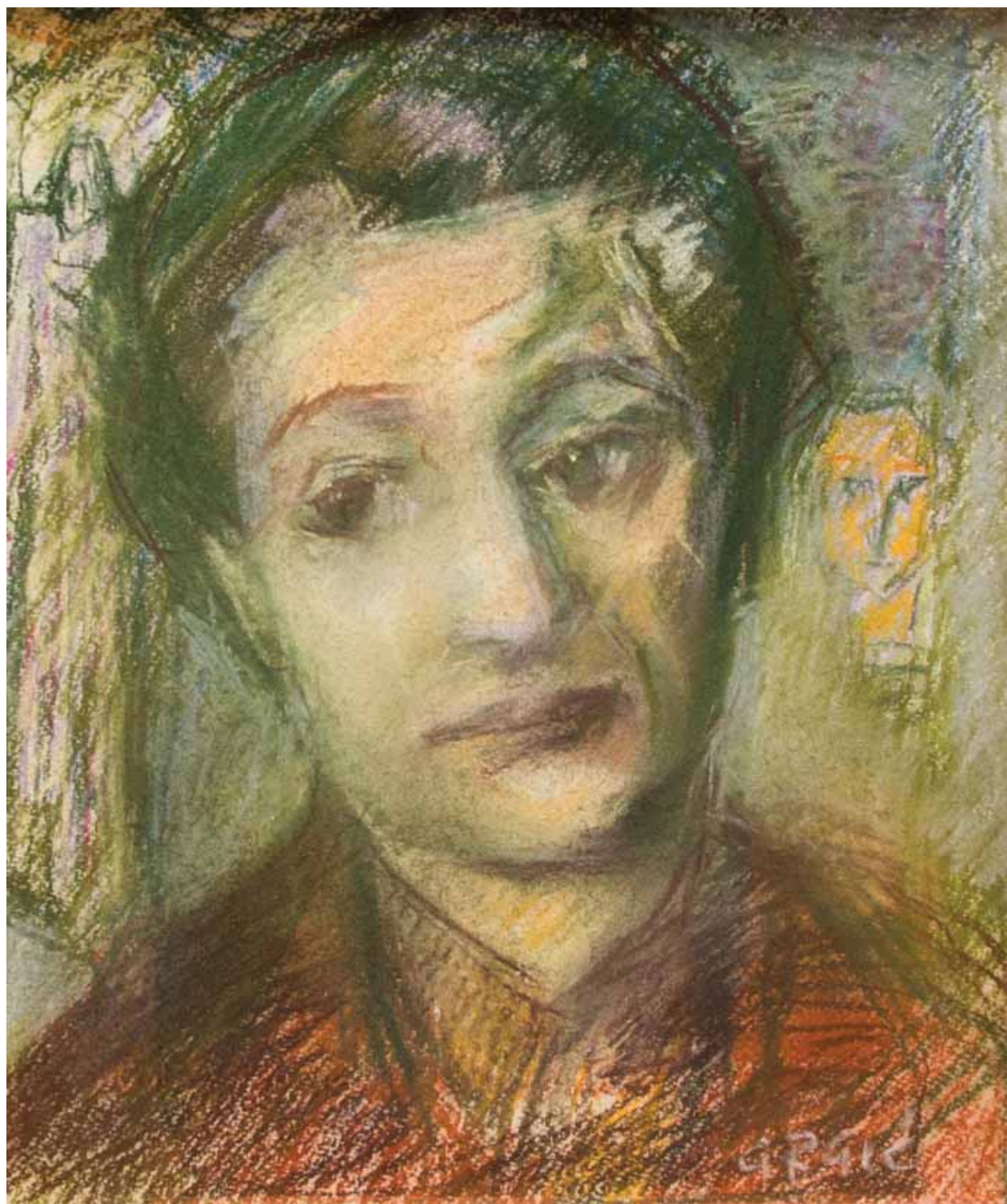
40. SJEĆANJE NA SLIKARA IVU DULČIĆA, 1997.
studija, pastel na papiru; v. 30 x 23 cm
Podkosa, Galerija „Vjeko Božo Jarak“
Založba kralja Tomislava, Čapljina

41. PORTRET IVANA MEŠTROVIĆA, s.a.
kamen, puna plastika; 40 x 34 x 22 cm
Umjetnička galerija „Založba kralj Tomislav“, Čapljina

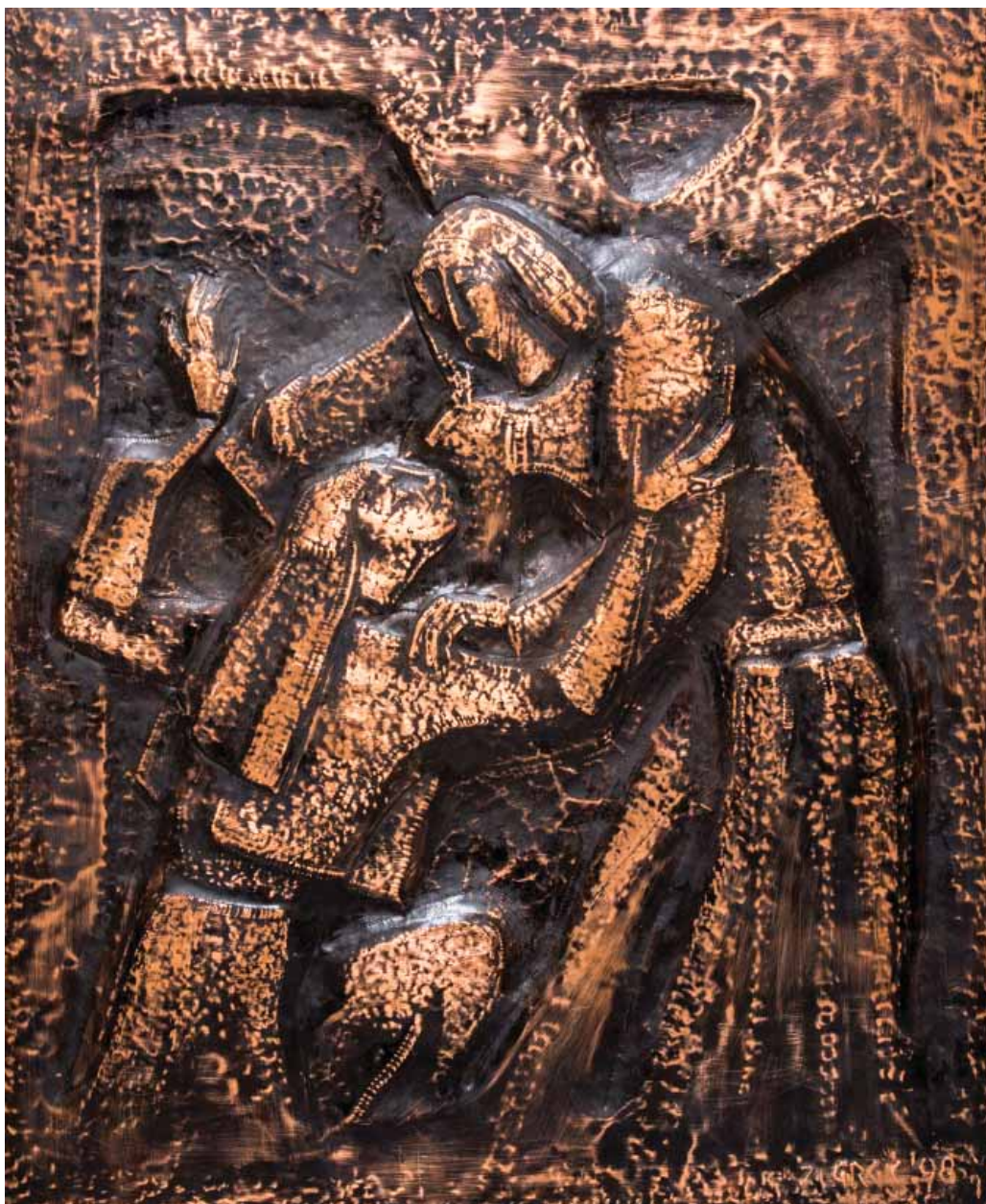
42. MOLITVA, oko 1980.
drvo, puna plastika; 55 x 8 cm
Umjetnička galerija „Založba kralj Tomislav“, Čapljina

43. PORTRET IVA DULČIĆA, oko 1995.
pastel na kartonu; 31 x 25 cm
Umjetnička galerija „Založba kralj Tomislav“, Čapljina

44. GUSLAR,
drvo, puna plastika; 110 x 60 x 50 cm
Umjetnička galerija „Založba kralj Tomislav“, Čapljina

45. SUSRET (Isus susreće svoju svetu Majku), 1998.
reljef, bakar; 96 x 77 cm
Umjetnička galerija „Založba kralj Tomislav“, Čapljina

46. ZDENKO GRGIĆ LJUBI LAHU, tepsija, 1966.
reljef, bakar; promjera 65 cm

47. MOLITVA,
bronca; v. 31 cm;
vlasništvo: autorova obitelj Grgić, Split

48. ŽENSKI AKT,
bronca, puna plastika; v.55 cm
vlasništvo: obitelj Damira Ujevića, Zagreb

49. REMINECENCIJA
kositar, reljef; 33 x 33 cm
vlasništvo: autorova obitelj Grgić, Split

50. USKRSLI KRIST, skica
bronca, puna plastika; v. 30cm
vlasništvo: obitelj Damira Ujevića, Zagreb

SJEĆANJE NA PRVE SUSRETE S KIPAROM ZDENKOM GRGIĆEM

Vjeko Božo Jarak^{1*}

Moj put do Zdenka Grgića bijaše zaobilazan. Kretao sam se i po Sarajevu posjećivao pojedine umjetnike već tri četiri godine, a s njim osobno još se ne bijah susreo. Štoviše! Čini mi se kako sam ga prvi put vidio – u to nisam siguran – zajedno sa slikarom Behaudinom Selmanovićem – Selmanom. Moj “stari” prijatelj i drag čovjek Selman spuštao se s Bjelava, gorostas uzdignute glave, ide prema Đidikovcu, osvrće se pogledom i lijevo i desno, poput junaka iz narodne pjesme gleda mrko-poprijeko, kao da ga sve zanima i kao da se svega pomalo boji. No, kad mu se približimo, bude nam jasno: malo ga što zanima, a baš se nikada i nikoga ne boji, nego u njemu vriju doživljaji i čine ga pomalo nemirnim: treba što prije stići u atelijer, stati pred prazno bijelo platno i kristalno čistim bojama dati oduška uzavrelu naboju!

S druge pak strane kipar Zdenko Grgić, krhak i slabašan, spuštao se s Višnjika. I on ide prema Đidikovcu, ali se ne osvrće ni lijevo ni desno, utonuo u tišinu, laganim koracima, kao da i ne dodiruje tlo, nit što vidi nit što čuje. I, eto, njih dvojica ponekad se susretu povrh Đidikovca, nečujno se pozdrave i nastave bez riječi zajedno – nekoliko koraka, a onda Zdenko krene desno prema Školi za likovnu umjetnost, a Selman ravno u svoj atelijer tik do katedrale. Što ih povezuje? Obojica su jednako predani svome pozivu! To ih ispunjava i – čini zadovoljnima, sretnima. Oni ne znaju što je to praznina. Prožeti tom tajanstvenom snagom, oni se i bez riječi razumiju. Jedan drugoga poštuju i lijepo se gledaju; riječi tu ne znače mnogo, pa nisu ni potrebne, tek tu i tamo pokoji znak i pogled vedre nade. Tako sam ih upoznao i tako ih i danas pamtim. Podsjećaju me na Nazorove sijače njiva naših duša. Dugujemo im zahvalnost, jer takvim ljudima moramo biti zahvalni što se ova naša zemlja nije pretvorila u pustoš.

Put do Selmana otvorio mi se u trenu, u hipu. Na sam spomen rodnoga kraja Selman se silno uzbudio i razdragano progovorio: “Ono naše nebo, Vjekoslave, stolačko nebo! Tako nešto ne postoji nigdje na svijetu. Samo u Stocu, u stolačkim Dubravama! Pogledam gore i vidim sedmera nebesa, a onda me odjednom spopadne strah: kako ću to naslikati!” Put do Zdenka Grgića bijaše drugačiji, išao je takoreći zaobilaznim smjerom. Susrećući se s drugim umjetnicima, nehotice bijah svjedokom pohvala Grgiću i njegovu kiparstvu. Bijahu to usputne tvrdnje u sklopu svakodnevnih zbivanja u krugovima likovnih umjetnika, u Sarajevu, najčešće u prigodi zajedničkih izložbi ili kad bi se izuzetno poveo razgovor o nekim drugim umjetnicima ili pak o općem ozračju u Sara-

1 * Zahvalni na dopuštenju prenosimo autorov tekst „Sjećanje na prve susrete s kiparom Zdenkom Grgićem“, objavljen u časopisu Franjevačke teologije Sarajevo, *Bosna franciscana*, 29/2008, str. 221-224.

jevu kao i u Bosni i Hercegovini. Često bi netko spomenuo Grgića, i to – po nekom nepisanu pravilu – kao izuzetnu pojavu. U početku bih malo zastao iznenađen, ali sam se postupno naviknuo i prihvatio to kao nešto što se samo po sebi razumije, premda tada nisam znao zašto je to tako. Razmišljajući o pojedinim izjavama, poželio sam vidjeti ta djela zbog kojih ljudi od struke pohvalno govore o Zdenku Grgiću kao ni o jednome drugom kiparu.

Pojedine od ovih izjava bijahu ubojite: “Zdenko je pet kopalja iznad drugih!” Ili: “Taj što se nameće i pritom gura Zdenka u stranu, nije dostojan zamijesiti Zdenku glinu!” U cjelini pak uvijek sam se iznovice vraćao onomu što je o Zdenku Grgiću mislio slikar Ivo Šeremet. Odmjeren i u pohvalama dosta škrt, on je isticao vrsnoću umjetničkoga dostignuća Z. Grgića s malo biranih riječi, ali je zaključak bio uvijek isti: prvi umjetnik koji bi iz redova bosansko-hercegovačkih likovnih umjetnika trebao postati članom Akademije znanosti i umjetnosti nedvojbeno je Zdenko Grgić.

U jeku tih pohvala zbilo se i moj susret s jednim Grgićevim djelom. To je kip izveden u drvu, lik djevojke nazvan *Molitva*: lik neopisive otmjenosti! Djevojka savršena mira i ujedno tihe živodajne snage što ispunja cijeli lik i struji odozdol prema gore kao i odozgor prema dolje. Savršenstvo kiparskoga umijeća. Zastao sam iznenađen i uzbuđen! Prije toga tako nešto dogodilo mi se samo jednom – u susretu s Meštrovićevim Jobom! Poslije toga događalo mi se to više puta, ali neka bude spomenut samo jedan primjer: *Raspeće* Ljube Ivančića! Naslikao ga je bolestan slikar u jeku strahota obrambenoga Domovinskog rata! U njega je utkao svu svoju bol i svu bol svoga naroda u cjelini. Meni se tada oteo uzdah: To je hrvatska Mona Liza!

Jedva godinu dana nakon Grgićeve *Molitve*, poveo se u Samostanu Sv. Ante u Sarajevu razgovor o izvedbi križnoga puta za samostansku crkvu. Pri spomenu imena Zdenka Grgića nije bilo protimbe. Samo što se taj prijedlog bijaše proćuo, oglasili su se naši prijatelji sarajevski slikari, Nada Pivac, Mirko Čurić, Franjo Likar, Ljubo Lah i Behaudin Selmanović te su ga zdušno podržali. Sav daljnji postupak oko narudžbe bio je na obostrano zadovoljstvo brzo i lako proveden. Kao kruna – za našu daljnju suradnju odsudno važna događaja – bio je dolazak slikara Ive Dulčića i njegova izuzetno snažna potpora izboru Zdenka Grgića, popraćena isticanjem neosporne vrsnoće njegova kiparskoga umijeća. Dulčić je to trajno isticao i – prije svoje smrti – kao svojevrsnu oporuku iznovice potvrdio. Svemu ovome treba još nešto nadodati i postat će jasnim kako su se vrata naših crkava počela širom otvarati Z. Grgiću i njegovu umjetničkom stvaralaštvu. Bijaše to izbor profesora kiparstva na upravo otvorenoj Akademiji likovne umjetnosti u Sarajevu. Povjerenstvo za izbor nastavničkoga kadra, sastavljeno od predstavnika likovnih Akademija iz Beograda, Zagreba i Ljubljane, došlo je i u Crkvu Sv. Ante u Sarajevu pogledati Grgićev *Križni put*, reljefe u bakru. Pomno su promotrili sve postaje i jednoglasno zaključili: izvrstan umjetnik, izvršno djelo.

Tada su otpočele narudžbe diljem Bosne. Ne znam točno kojim redom: Guča Gora, Ovčarevo,

Čuklić (za filijalu) ... i onda izvan Bosne u Hercegovini: Aladinići te Prenj i Dubrave kod Stoca, katedrala u Trebinju ... pa Podvinje kod Slavanskog Broda. Potrebno je zastati u nabranjanju i kazati kako je krunsko djelo Zdenka Grgića župna Crkva Uznesenja Marijina u Breškama kod Tuzle. Ondje je taj vrsni umjetnik sam ukrasio cijelu crkvu služeći se slikarskim i kiparskim tehnikama, jednako dobro. Šteta je što to svojevrsno remek-djelo godi nama, a široj javnosti ostaje nepoznatim! Sa žalošću treba spomenuti i kako su mnoga Grgićeva remek-djela uništena u srpskoj agresiji: u Koraću, na Plehanu, u Svilaju, Podmilačju, Aladinićima, u biskupiji u Mostaru...

Na svim mjestima i u svim djelima Grgić je pokazao svoju umjetničku darovitost i ujedno krajnju ozbiljnost i savjesnost u radu. Bijaše on izrazit primjer umjetnika sklona induktivnoj metodi: polazio je od pojedinosti te, idući od pojedinosti do pojedinosti, gradio cjelinu. Uvijek mu je bilo potrebno dosta vremena za pripravu, a pošto bi se pripremio, izvedba je nezaustavljivo i sigurno išla prema svome kraju. Dolazio bi nenajavljen, takoreći kradomice, u crkvu, sjedio satima, razmišljao i molio dok se ne bi upalile njegove nevidljive svjetiljke. Nikad se i nikome nije nudio. Štoviše! U prvome razgovoru u pravilu bi pitao: "Zašto ne biste upitali nekoga drugoga (spomenuo bi i ime), taj bi vam to dobro uradio?" Ponekad ga je trebalo i više puta zamoliti. Jedan je primjer posebice vrijedan spomena. Ljubljanski arhitekt, Plečnikov učenik i suradnik, Janko Omahen, zamislio je u Crkvi Sv. Ante u Sarajevu, ispod Dulčićevih vitraja, izvesti figurativnu kompoziciju u mramoru! Posao je povjeren Z. Grgiću i naručen je mramor. Grgić je ponudu prihvatio i pripremao se za izvedbu. Priprava bijaše po njegovu ustaljenu redu. Šutke je danima dolazio u crkvu i šutke odlazio. Promatrao je prostor i tražio najbolje rješenje. Jednoga je dana rekao gvardijanu: „ispod Dulčićevih prozora treba biti slika u boji, a ne reljef u mramoru! To bi bilo bolje rješenje“. I odustao je od narudžbe. Takvi su primjeri rijetki. Oni su rijetki izuzeci, kao što je rijedak izuzetak bio i sam umjetnik Zdenko Grgić.

Popis dijela

1. BOŽIĆNE JASLICE, 1998.

drvo, puna plastika; v. od 82 do 125 cm
Sarajevo - Nedžarići, Franjevačka teologija Sarajevo

2. GOVOR NA GORI, 1971.

reljef, bronca; v. 145 x 100 cm
Sarajevo – Bistrik, Crkva sv. Ante

3. i 4. POSTAJE KRIŽNOGA PUTA (III. i IV.), 1968.

(Isus pada prvi put pod križem i Isus susreće svoju majku)
reljefi, bakar; v. 2 X 90 x 60 cm
Visoko, Franjevački samostan sv. Bonaventure

5. i 6. POSTAJE KRIŽNOGA PUTA (V. i VI.), 1968.

(Šimun Cirenac pomaže Isusu nositi križ i Veronika pruža Isusu rubac)
reljefi, bakar; v. 2 X 90 x 60 cm
Visoko, Franjevački samostan sv. Bonaventure

7. RASPELO,

drvo, puna plastika ; v. 300 cm
Visoko, Franjevački samostan sv. Bonaventure

8. DVIJE TEME IZ ISUSOVA ŽIVOTA, 1986.

(Bijeg u Egipat i Gospa s majkama i djecom)
reljef, bakar; v. 95 x 195 cm
Breške - Tuzla, Crkva Uznesenja BDM

9. NAVJEŠTENJE, 1996.

reljef, bakar; v. 200 x 100 cm
Breške - Tuzla, Crkva Uznesenja BDM

10. EMAUS, 1996.

reljef, bakar; v. 200 x 100 cm
Breške - Tuzla, Crkva Uznesenja BDM

11. – 16. ŠEST PRIZORA IZ PASIONSKOG CIKLUSA (od 24 plohe), 1991-1993.

17. ISUS PADA POD KRIŽEM DRUGI PUT

Plehan - Derventa; reljef bakar; 95 x 85 cm; Franjevački samostan sv. Marka

18. ISUS PADA POD KRIŽEM TREĆI PUT

Plehan - Derventa; reljef bakar; 95 x 66 cm; Franjevački samostan sv. Marka

19. ISUSA SVLAČE

Plehan - Derventa; reljef bakar; 95 x 66 cm; Franjevački samostan sv. Marka

20. ISUSA PRIBIJAJU NA KRIŽ

Plehan - Derventa; reljef bakar; 95 x 85 cm; Franjevački samostan sv. Marka

21. KRIST POMAŽE HRVATSKOM NARODU NOSITI KRIŽ, 1993.

reljef, bakar; v. 95 x 85 cm
Plehan - Derventa, Franjevački samostan sv. Marka

22. – 24. TRI PRIZORA IZ KOMPOZICIJE PJESMA BRATA SUNCA

(od 8 ploha), 1991.
reljefi bakar; v. 3 X 200 x 100 cm
Žeravac - Derventa, Župa sv. Franje Asiškog / župna kuća

25. RASPEĆE, 1967. – 1970.

reljef bakar; v. 98 cm
Dubrave - Brčko, Samostan sv. Ante / Galerija Šimun, inv. br. 67

26. SV: ANTE i SV: FRANJO, 1980.

drvo, puna plastika; v. 2 X 142 cm
Koraće - Bosanski Brod, Župa Uznesenja BDM / župna kuća

27. OPLAKIVANJE, 1978.

reljef, bakar; v. 190 x 190 cm
Ovčarevo - Travnik, Župa sv. Mihovila Arkandela / župna crkva

28. KRŠTENJE U JORDANU, 1978.

reljef, bakar; v. 100 x 80 cm
Ovčarevo - Travnik, Župa sv. Mihovila Arkandela / župna crkva

29. ISUSA PRIBIJAJU NA KRIŽ,

Križni Put u Samostanu i župi sv. Franje Asiškog, Guča Gora - Travnik

30. – 32. POSTAJE KRIŽNOGA PUTA (IV. – XIV.), 1989.

tri skice za mozaike izvedene u mostarskoj katedrali Marije Majke Crkve, gvaševi i tempere na papiru; 3 X 20 x 25 cm
Mostar, Galerija prijateljstva Mostarsko-duvanjske biskupije

33. ISUS PADA POD KRIŽEM, 1985.

reljef, bakar; 55 x 60 cm
Mostar, Galerija prijateljstva Mostarsko-duvanjske biskupije

34. ISUS TJEŠI JERUZALEMSKE ŽENE, 1970.

bronca, reljef; 41 x 27 cm
Mostar, Galerija prijateljstva Mostarsko-duvanjske biskupije

35. BEZ NASLOVA, 1985.

crtež, tuš na papiru; 25 x 25 cm;
Mostar, Galerija prijateljstva Mostarsko-duvanjske biskupije

36. KRIST, 1993.

studija, pastel na papiru; 30 x 20 cm

37. POSLJEDNJA VEČERA, 1994.

studija, pastel na papiru; 38 x 25 cm

38. USKRSNUĆE, 1994.

studija, pastel na papiru; 35 x 30 cm

39. AUTOPORTRET, 2000.

pastel na papiru; v. 31 x 22 cm
Podkosa, Galerija „Vjeko Božo Jarak“, Založba kralja Tomislava, Čapljina

40. SJEĆANJE NA SLIKARA IVU DULČIĆA, 1997.

studija, pastel na papiru; v. 30 x 23 cm
Podkosa, Galerija „Vjeko Božo Jarak“
Založba kralja Tomislava, Čapljina

41. PORTRET IVANA MEŠTROVIĆA, s.a.

kamen, puna plastika; 40 x 34 x 22 cm
Umjetnička galerija „Založba kralj Tomislav“, Čapljina

42. MOLITVA, oko 1980.

drvo, puna plastika; 55 x 8 cm
Umjetnička galerija „Založba kralj Tomislav“, Čapljina

43. PORTRET IVA DULČIĆA, oko 1995.

pastel na kartonu; 31 x 25 cm
Umjetnička galerija „Založba kralj Tomislav“, Čapljina

44. GUSLAR,

drvo, puna plastika; 110 x 60 x 50 cm
Umjetnička galerija „Založba kralj Tomislav“, Čapljina

45. SUSRET (Isus susreće svoju svetu Majku), 1998.

reljef, bakar; 96 x 77 cm
Umjetnička galerija „Založba kralj Tomislav“, Čapljina

46. ZDENKO GRGIĆ LJUBI LAHU, tepsija, 1966.

reljef, bakar; promjera 65 cm

47. MOLITVA,

bronca; v. 31 cm;
vlasništvo: autorova obitelj Grgić, Split

48. ŽENSKI AKT,

bronca, puna plastika; v. 55 cm
vlasništvo: obitelj Damira Ujevića, Zagreb

49. REMINESCENCIJA

kositar, reljef; 33 x 33 cm
vlasništvo: autorova obitelj Grgić, Split

50. USKRSNI KRIST, skica

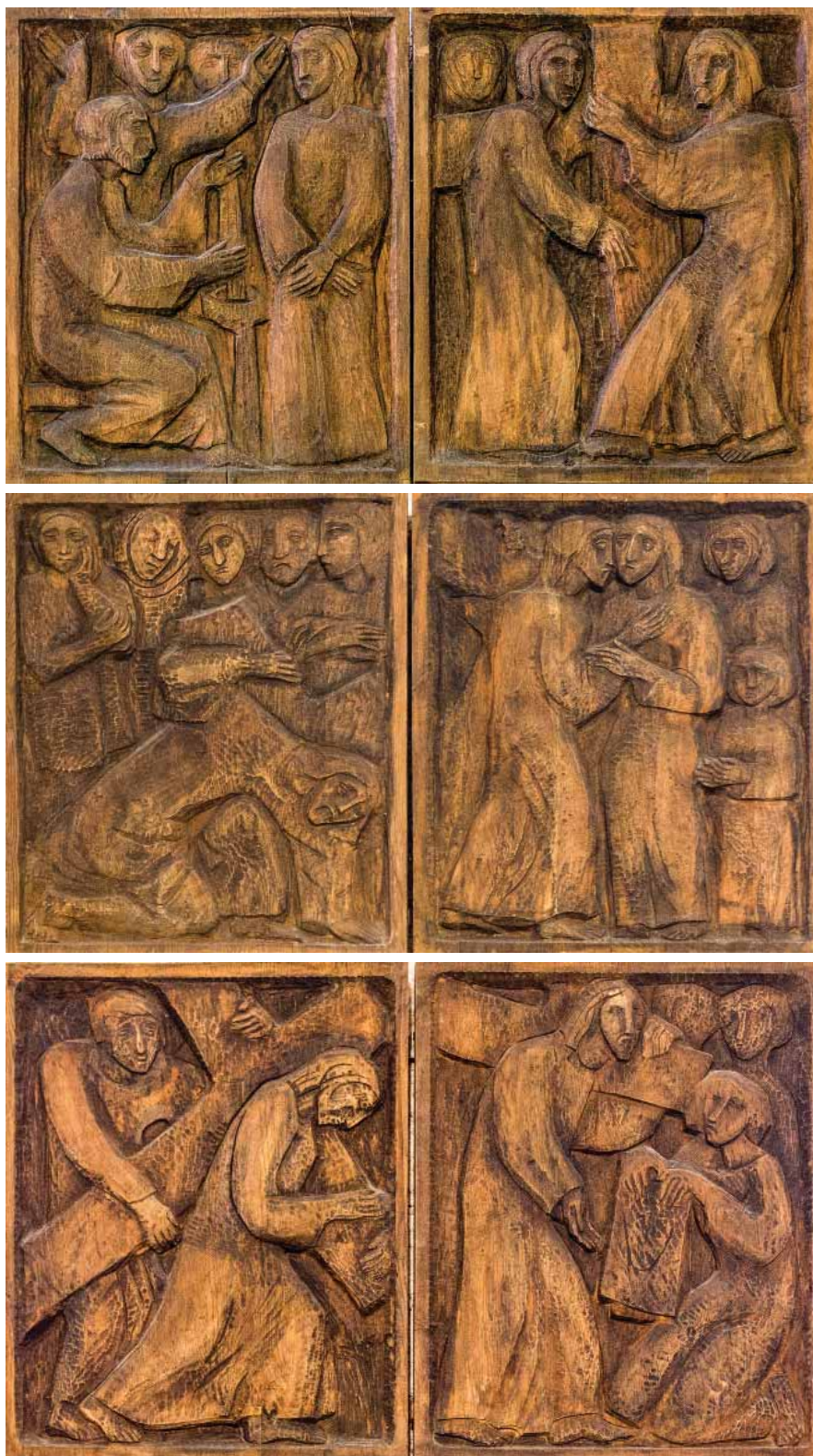
bronca, puna plastika; v. 30 cm
vlasništvo: obitelj Damira Ujevića, Zagreb

DIJELA KOJA NISU IZLOŽENA

Sa zalošču treba spomenuti i kako su mnoga Grgićeva remek - djela uništena u Srpskoj agresiji: u Koraću, na Plehanu, župi Foči, u Svilaju, Podmilačju, Aladinićima, u Livanjskom kraju, u Biskupiji u Mostaru i drugdje.

Citat iz "sjećanje na prve susrete s kiparom Zdenkom Grgićem"
prof. Vjeko Božo Jarak

KRIŽNI PUT (postaje I - XIV), 1977, drvo, reljef; 100 x 80 cm;
Ovčarevo - Travnik, Župna crkva sv. Mihovila Arkandžela

IVO ANDRIĆ, portretna bista , bronca; v. 50 cm;
Ovčarevo - Travnik, Župna crkva sv. Mihovila Arkandela / u dvorištu

KRIŽNI PUT (postaje I - XIV), 1972; 110 x 150 cm;
Samostan i župa sv. Franje Asiškog, Guča Gora - Travnik

SV. FRANJO, 1973; bakar, reljef, 320 x 70 cm;
Samostan i župa sv. Franje Asiškog, Guča Gora - Travnik

RASPELO, 1986; drvo, puna plastika; 420 x 30 cm;
crkva Duha Svetoga, Nova Bila - Vitez

SUSRET (Isus susreće svoju Svetu Majku)
reljef drvo; 90 x 60 cm
Franjevački samostan, Dubrave (galerija Šimun)

iz Fundusa galerije Šimun, franjevačkog samostana u Dubravama

iz Fundusa galerije Šimun, franjevačkog samostana u Dubravama

UNIŠTENI SPOMENIK ZDENKA GRGIĆA NA TRGU ISPRED KOLODVORA U ZENICI

Stadleru u Slavonskom Brodu

MOZAICI u župnoj crkvi svetog Ante Padovanskog, Podvinje - Slavonski Brod,
1993. - 1994.

KLUPE u crkvi, Koraće - Bosanski Brod, Župa Uznesenja BDM

CRTEŽ, tuš na papiru; Koraće - Bosanski Brod,
Župa Uznesenja BDM / župna kuća

Žeravac - Derventa, Župa sv. Franje Asiškog / župna kuća

JUDIN POLJUBAC, 1994; pastel na papiru;
31 x 24 cm

UVJEK ZAJEDNO U DOBRU I ZLU,
1994; gvašl na papiru; 28 x 28 cm

USKRSNUĆE, 1994; pastel na papiru;
32 x 24 cm

SV. FRANJO S VUKOM,
bakar, reljef; 400 x 100 cm

STIGMATIZACIJA, 2000.
bakar, reljef; 151 x 96 cm

kompozicija PJESMA BRATA SUNCA, 1991., bakar, reljefi; 3 x 200 x 100 cm

iz KRIŽNOG PUTA u 24 prizora, 1991. - 1993., bakar, reljefi; od 95 x 66 do 95 x 95 cm

iz KRIŽNOG PUTA u 24 prizora, 1991. - 1993., bakar, reljefi; od 95 x 66 do 95 x 95 cm

iz KRIŽNOG PUTA u 24 prizora,
1991. - 1993., bakar, reljefi; od 95 x 66 do 95 x 95 cm

ponutrica crkve Uznesenja Marijina - Breške

KRIST, bronca,
puna plastika; v 210 cm;
u dvorištu župne crkve

VITRAJI U PROZORIMA, 1986. - 1988. (Rađanje, Raspeće, Uskrsnuće i druge teme)

VITRAJI U PROZORIMA, 1986. - 1988. (Rađanje, Raspeće, Uskrsnuće i druge teme)

Župa Uznesenja Marijina - Breške

GOSPA S NARODOM, 1990., oltarni mozaik; 300 x 615 cm

Župa Uznesenja Marijina - Breške

OLTAR I AMBON u župnoj crkve

Župa Uznesenja Marijina - Breške

KRISTOLOŠKE TEME u tri kompozicije, 1986; reljef, bakar, 3 x 100 x 200 cm

TEME IZ ISUSOVA ŽIVOTA, 1987,
drvo, reljef; 160 x 128 cm

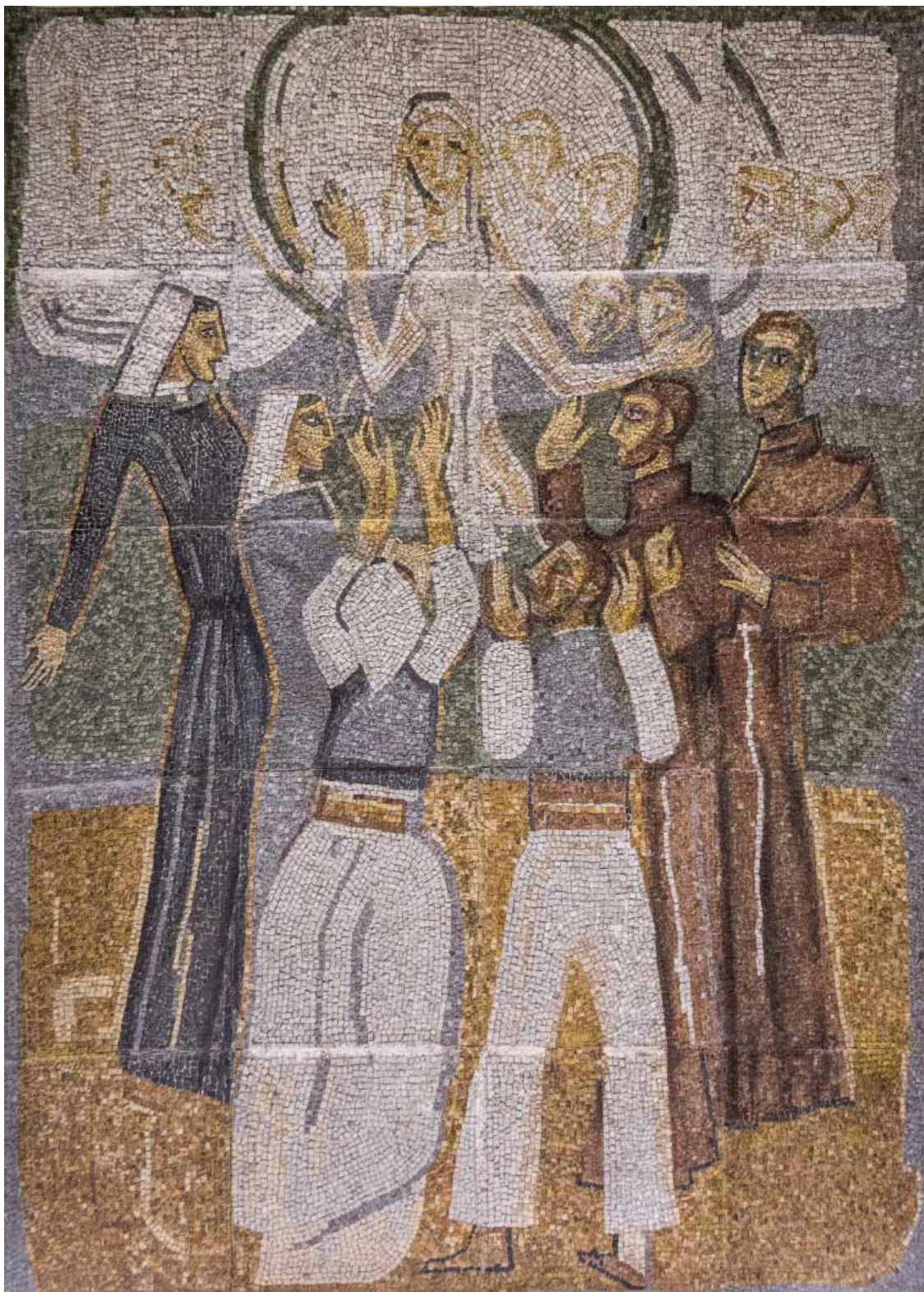

TEME IZ ISUSOVA ŽIVOTA, 1987,
drvo, reljef; 160 x 120 cm

TEME IZ ISUSOVA ŽIVOTA, 1987,
drvo, reljef; 160 x 265 cm

Franjevački samostan sv. BONAVENTURE, Visoko

GOSPA U SLAVI SA SLJEDBENICIMA SVETOG FRANJE,
mozaik (od prirodnog kamena); 500 x 400 cm

Crkva i Franjevački samostan sv. BONAVENTURE, Visoko

KRISTOLOŠKE TEME u tri kompozicije, 1986; reljef, bakar, 3 x 100 x 200 cm

KRISTOLOŠKE TEME u tri kompozicije, 1986; reljef, bakar, 3 x 100 x 200 cm

Franjevački samostan i crkva sv. Ante, Bistrič - Sarajevo

SV. ANTO, 1981.
mramor, reljef; v. 250 cm.

SV. ANTO I SV. FRANJO,
drvo, puna plastika; v. 200 cm.

Franjevački samostan i crkva sv. Ante, Bistrik - Sarajevo

BOŽIĆNE JASLICE u pet skulptura, 1982.- 1983.,
drvo, puna plastika; v. do 105 cm.

Franjevački samostan i crkva sv. Ante, Bistrik - Sarajevo

KRIŽNI PUT, 1982. - 1983., reljefi, drvo; 220 x 290 cm

Franjevački samostan i crkva sv. Ante, Bistrik - Sarajevo

KRIST I SV. ANTO, 1980. mozaik; 240 x 240 cm

PJESMA BRATA SUNCA, 1980. mozaik; 210 x 210 cm

Župa Sv. Ante Padovanskog, Bugojno

INTERIJER CRKVE SA OLTAROM

GLAVNI OLTAR

OLTAR, ANBON I TABERNAKUL,
Župa sv. Franje Asiškog, Rumboci

POLIPTIH - ČETIRI TEME IZ ISUSOVA ŽIVOTA, bronca, reljef; 4x 200 x 100 cm,
Katedrala Blažene Djevice Marije, Trebinje

ISUS TJEŠI JERUZALEMSKE ŽENE, kamen; 85 x 65 cm, iz Križnog Puta crkve u Tasovčićima (župa Čeljevo)

KRIST SA DJECOM, mramor, reljef; 120 x 100 cm, crkva Male Gospe u Doljanima (župa Dračevo)

VITRAJI u prozorima,
župna crkva Josipa Radika, Domanovići

SJEĆANJE NA SLIKARA IVA DULČIĆA, suhi pastel;
45 x 35 cm, Založba Kralj Tomislav, Čapljina

KRISTA SVLAČE, bakar, reljef; 85 x 85 cm,
župna crkva Buna

KRISTA OSUDIŠE, bakar, reljef; 85 x 85 cm,
katedrala Marije Majke Crkve, Mostar

ŠIMUN POMAŽE ISUSU NOSTI KRIŽ,
bakar, reljef; 85 x 85 cm,

GOSPODIN MOJ I BOG MOJ,
bakar, reljef; 200 x 100cm,

POKLON MUDRACA,
bakar, reljef; 200 x 100cm,

EMAUS,
bakar, reljef; 100 x 200cm,

NAVJEŠTENJE,
bakar, reljef; 200 x 100cm,

OPLAKIVANJE,
mramor, reljef; 120 x 110cm,

ŠIMUN POMAŽE ISUSU NOSTI KRIŽ,
bakar, reljef; 100 x 50 cm,
iz Križnog Puta župne crkve Ravno

katedrala Marije Majke Crkve, Mostar

POSTAJE KRIŽNOG PUTA, 1989.skice za mozaike izvedbene u Mostarskoj Katedrali, gvaševi i tempere na papiru, 20 x 25 cm. Galerija Prijateljstva Mostarsko - duvanjske biskupije, Mostar

KRIŽNI PUT, mozaici u katedrali Marije Majke Crkve, Mostar

KRIŽNI PUT, mozaici u katedrali Marije Majke Crkve, Mostar

KRIŽNI PUT, mozaici u katedrali Marije Majke Crkve, Mostar

Skica za mozaik u Mostarskoj katedrali Marije Majke Crkve, tempera na papiru; 20 x 25 cm.

Skica za mozaik u Mostarskoj katedrali Marije Majke Crkve, tapiserija - detalj; 30 x 20 cm.

U UMJETNIČKOJ GALERIJ I HRVATSKOG KULTURNOG SREDIŠTA DO SADA SU IZLAGALI

- IZLOŽBA – IZ ZBIRKE HRVATSKOG MODERNOG
SLIKARSTVA I KIPARSTVA
iz donacije prof.Vjeka Bože Jaraka

RAĐANJE ULJUDBENOG ŽARIŠTA
21.prosinca-20.siječnja 2007
izložbu priredila Biserka Rauter Plančić

- BLAŽENKA SALAVARDA, ak.slikarica

MOZAICI B.SALAVARDE -plemeniti biljezi
novije sakralne umjetnosti
31.ožujka-30.travnja 2007.
izložbu priredila Biserka Rauter Plančić

- prof. JOSIP POLJAN, ak.kipar

ODRŽANA RADOST STVARALAČKOG ČINA U KIPARSTVU
28.rujna-31.listopada 2007.
izložbu priredila Biserka Rauter Plančić

- IRIS BONDORA DVORNIK, ak.slikarica

SLIKE KRHKE TVARNOSTI I MAGIČNE IZGLEDNOSTI
28.rujna-31.listopada 2007.
izložbu priredila Biserka Rauter Plančić

- prof. JOSIP BIFFEL, ak.slikar

BOŽIĆU USUSRET.
23.prosinca 2007.-01.veljače 2008
izložbu priredila Biserka Rauter Plančić

- prof. FRANJO FRANCINA DOLENEC, ak.slikar

O USKRSU 2008.
19.ožujka -24.travnja 2008.
izložbu priredila Biserka Rauter Plančić

- prof. LJUBO LAH, ak.slikar

O USKRSU 2008.
19.ožujka -24.travnja 2008.
izložbu priredila Biserka Rauter Plančić

- JOSIP MARINOVIĆ, ak.kipar

PORTRETI, FIGURE I SKICE
20.rujna -18.listopada 2008.
izložbu priredio Đuro Vandura

- IZLOŽBA U POVODU OTKRIVANJA SPOMENIKA
IVI DULČIĆU

HRVATSKI UMJETNICI U POČAST IVI DULČIĆU
(Josip Biffel, Vladimir Blažanović, Franjo Dolenec,
Iris Bondora Dvornik, Zdenko Grgić, Ljubo Ivančić, Željko Janeš,
Ljubo Lah, Josip Poljan, Đurđa Gudlin Zanoški)
26.rujna 2008.
izložbu priredila Biserka Rauter Plančić

-prof. JOSIP POLJAN, ak.kipar

OTKRIVANJE SPOMENIKA
IVO DULČIĆ – HRVATSKI SLIKAR
27.rujna 2008., park u Čapljini

- ĐURĐA GUDLIN ZANOŠKI, ak.kiparica

RETROSPEKTIVA
20.prosinca 2008.-31.siječnja 2009.
izložbu priredila Biserka Rauter Plančić

-prof. KRUNO BOŠNJAK, ak.kipar

ZAUSTAVLJENI GOSTI
04.travnja-02.svibnja 2009.
izložbu priredila Biserka Rauter Plančić

-prof. ZLATKO UGLJEN, arhitekt

50 GODINA UMJETNOSTI GRAĐENJA
07.studen -05.prosinca 2009.

-JOSIP BIFFEL, IRIS BONDORA DVORNIK,
FRANJO FRANCINA DOLENEC, ĐURO SEDER

BOŽIĆNA IZLOŽBA
19.prosinca 2009.-23.siječnja 2010.
Izložbu priredila Biserka Rauter Plančić

- Josip Biffel, Vasilije Josip Jordan, Josip Poljan,
Ljubo Lah, Blaženka Salavarda, Francina
Dolenec, Zdenko Grgić, Ante Despot, Radoslav
Viličić, Leila Michieli Vojvoda, Đuro Seder,
Slavko Šohaj, Zlatko Keser i Šime Vulas

*POSTAJE KRIŽNOG PUTA U DJELIMA
HRVATSKIH LIKOVNIH UMJETNIKA*
27.ožujka -24.travnja 2010.
Izložbu priredila Biserka Rauter Plančić

-OTVORENJE GALERIJE VJEKO BOŽO JARAK

GALERIJA MODERNE UMJETNOSTI PODKOSA U DUBRAVAMA
29.svibnja 2010.
izložbu priredili: Zlatko Ugljen projektant galerije i
Biserka Rauter Plančić

-prof. JOSIP BIFFEL, ak.slikar

BOŽIĆU USUSRET, slike i mozaici
18. prosinca 2010.-01. veljače 2011.
izložbu priredila Biserka Rauter Plančić

-prof. ŠIME VULAS, ak.kipar

USKRSU USUSRET, skulpture i crteži
16. travnja -21. svibnja 2011.
izložbu priredila Biserka Rauter Plančić

-TIHOMIR LONČAR, ak.slikar

OD PASTORALNOG PREMA SAKRALNOM
17. rujna -15. listopada 2011.
izložbu priredio Stanko Špoljarić

-prof. ĐURO SEDER

ZAGLEDANI U BESKRAJ
17. prosinca 2011.-21. siječnja 2012.
izložbu priredio prof. Mirko Jozić

-KATARINA ŽANIĆ MICHIELLI, ak.slikar,
prof. VALERIJE MICHIELLI, ak.kipar,
prof. LEILA MICHIELLI VOJVODA, ak.slikar

UPRISUTNJENA SLUTNJA TRANSCEDENTALNOG
31. ožujka - 5. svibnja 2012.
izložbu priredio prof. Stanko Špoljarić

-prof. V. JOSIP JORDAN

JORDAN, izložba slika i
četnaest postaja *KRIŽNOG PUTA*
iz crkve sv. Frane oo konventualaca u Splitu
20. listopada – 17. studenoga 2012.
izložbu priredila Biserka Rauter Plančić

-Josip Biffel,Iris Bondora Dvornik, Bruno Bulić,
Kruno Bošnjak, Zdenko Grgić, Ljubo Ivančić,
Đurđa Gudlin Zanoški, Želimir Janeš, Kuzma
Kovačić, Zlatica Kovačiček Poljan, Ljubo Lah, Stipo
Ledić, Josip Marinović, Valerije Michieli, Omer
Mujadžić, Josip Poljan, Šime Vulas, Nikola Reiser,
Đuro Seder, Stipe Sikirica, Slavko Šohaj, Zlatko
Šulentić, Marija Ujević Galetović

PORTRETI
u dvije hercegovačke zbirke likovne umjetnosti 20. stoljeća,
skulpture i crteži
15. prosinca 2012. – 19. siječnja 2013.
izložbu priredila Biserka Rauter Plančić

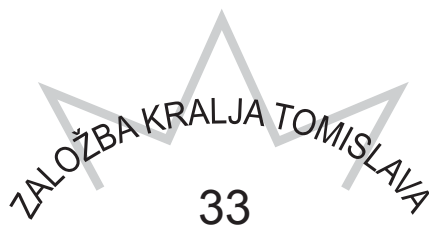
-prof. ANTON VRLIĆ, ak.slikar

USKRSU USUSRET
23. ožujka - 20. travnja 2013.
izložbu priredila Biserka Rauter Plančić

-IVAN MAREKOVIĆ, ak.slikar

IZGLED I SLUTNJA KRAJOLIKA
08. lipnja - 06. srpnja 2013.
izložbu priredio prof. Stanko Špoljarić

- prof. KUZMA KOVAČIĆ
RETROSPEKTIVNA IZLOŽBA SKULPTURA
14. rujna - 12. listopada 2013
izložbu priredili Biserka Rauter Plančić i Milan Bešlić
- TOMISLAV BUNTAK
SLIKE BOŽIĆU I OTKRIVENJU USUSRET
21. prosinca - 25. siječnja 2014.
izložbu priredila Biserka Rauter Plančić
- prof. KRUNO BOŠNAK, ak. kipar
SLIJEDITI NJEGA - KRIŽNI PUT
12. travnja - 10. svibnja 2014.
izložbu priredio Nikola Albaneže
- prof. ŠIME PERIĆ
SVEČANOST OBLIKA - SLIKE I SKULPTURE
13. rujna - 11. listopada 2014.
izložbu priredila Biserka Rauter Plančić
- TOMISLAV OSTOJA
SKULPTURE I SLIKE, iz donacije gradu Zagrebu
13. prosinca - 10. siječnja 2014.
izložbu priredila Biserka Rauter Plančić
- prof. ZLATKO KESER
DUHOVNI TRAG CRTAČEVE RUKE
28. ožujka - 02. svibnja 2015.
izložbu priredili Biserka Rauter Plančić i Milan Bešlić
- UMJETNIČKA KOLONIJA ČAPLJINA
LIKOVNA KOLONIJA ČAPLJINA 2005.-2015.
19. rujna - 17. listopada 2015.
izložbu priredio Stanko Špoljarić
- prof. STIPE SIKIRICA
KIPAR PJESNIŠTVA I PJESNIK KIPARSTVA
Božićna izložba u godini obilježavanja 300. obljetnice slavne obrane Sinja 1715.
19. prosinca 2015 – 23. siječnja 2016
izložbu priredili Biserka Rauter Plančić

Nakladnik: Založba kralja Tomislava - Čapljina

Za nakladnika: Stjepan Šutalo

Uredništvo: Vjeko Božo Jarak
Biserka Rauter Plančić
Mara Bošković
Stjepan Šutalo
Zdenko Vego
Perica Jurković
Dragan Vrankić
Nikola Krešić
Pero Marković

Koncept izložbe i postav: Biserka Rauter Plančić

Tekstovi: Marko Karamatić
Vjeko Božo Jarak

Fotografije: Ilija Kordić
foto Anigo - Davor Rozić
Alen Hršić
Stjepan Jozepović

Viši suradnik: Mišel Stojanović

Grafičko oblikovanje: Igor Knežević
Perica Jurković

Tisak: Suton d.o.o. Široki Brijeg

Naklada: 400 primjeraka

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine, Sarajevo

73/75 Grgić Z.(083.824)
069.02:73/75]:061.4(497.6 Čapljina)“2016”(083.824)

ZDENKO Grgić : izložba skulptura, reljefa i slika ususret
Uskrsu 2016 :
Čapljina, 19. ožujka - 24. travnja 2016. / Umjetnička galerija Hrvatskog
kulturnog središta ;
[koncept izložbe i postav Biserka Rauter Plančić ; tekstovi Marko
Karamatić, Vjeko Božo Jarak ;
fotografije Ilija Kordić ... [et al.]. - Čapljina :
Založba kralja Tomislava, 2016. - 105 str. : ilustr. ; 28 cm.
- (Založba kralja Tomislava ; 33)

ISBN 978-9958-576-14-0

COBISS.BH-ID 22858246

